

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015-2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Halamová

**Vzdělávání sluchově postižených dospělých v České
republice**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jana Zachová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Michaela Halamová

**Education of adults with hearing impairment in the Czech
republic**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Jana Zachová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky Michaela Halamová

Poděkování

Ve své práci bych ráda poděkovala vedoucí mé práce paní Mgr. Janě Zachové, která mi poskytovala odborné vedení a pomoc při psaní bakalářské práce. Poděkování také patří osobám, které se zúčastnily mého výzkumu.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá tématem vzdělávání dospělých osob se sluchovým postižením. Práce charakterizuje skupinu osob se sluchovým postižením, jejich specifika, dále se zabývá popisem vzdělávací péče o sluchově postižené v České republice. Práce poukazuje na problémy vzdělávání osob se sluchovým postižením a na metody práce, které využívají pracovníci center pro sluchově postižené. Teoretické poznatky, které jsou popsány v první části této práce, jsou využity pro zpracování praktické části. V závěru jsou navrhovány změny, které by přispěly ke zlepšení situace ve vzdělávání sluchově postižených.

Klíčová slova

distanční vzdělávání, e-learning, metody vzdělávání, problémy vzdělávání, sluchové postižení, vzdělání, vzdělávání, vzdělávání dospělých, vzdělávání sluchově postižených

Annotation

This bachelor thesis deals with topic about education of adults with hearing impairment. This thesis is characterizing group of people with hearing impairment and their specifics. Also is this work dealing with description of education care in the Czech republic for people with hearing impairment. This work points at problems of education of people with hearing handicap and on methods which are used by workers in centres for people with hearing handicap. Theoretical knowledge which is described in first part of this work is used for processing of practical part. At the conclusion are proposed changes which can contribute for improving the situation in education of people with hearing impairment.

Keywords

Distance education, education, education methods, education of adults, education of people with hearing impairment, e-learning, hearing impairment, knowledge, problems of education

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ	11
1.1 Vymezení skupiny sluchově postižených osob	11
1.2 Dělení sluchového postižení	13
1.3 Specifika Neslyšící komunity	14
1.4 Komunikační systémy sluchově postižených	16
1.4.1 <i>Orální komunikace.....</i>	<i>16</i>
1.4.2 <i>Znakované systémy</i>	<i>17</i>
1.4.3 <i>Další pomocné systémy.....</i>	<i>17</i>
1.4.4 <i>Přístupy ke komunikaci a vzdělávání.....</i>	<i>18</i>
2 VZDĚLACÍ PÉČE O SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ V ČESKÉ REPUBLICE	19
2.1 Historie péče o sluchově postižené	19
2.1.1 <i>18. a 19. století.....</i>	<i>19</i>
2.1.2 <i>Období po milánském kongresu.....</i>	<i>20</i>
2.1.3 <i>Období po druhé světové válce.....</i>	<i>21</i>
2.1.4 <i>Konec 20. a začátek 21. století</i>	<i>21</i>
2.2 Systém vzdělávání v současné době	22
2.2.1 <i>Komunikační přístupy jako současné trendy</i>	<i>22</i>
2.2.2 <i>Od primárního po terciální vzdělávání.....</i>	<i>23</i>
3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	26
3.1 Andragogika a její vymezení	26
3.1.1 <i>Občanské vzdělávání.....</i>	<i>27</i>
3.1.2 <i>Profesní vzdělávání.....</i>	<i>27</i>
3.1.3 <i>Zájmové vzdělávání.....</i>	<i>28</i>
3.2 Vzdělávací metody andragogiky	29
3.2.1 <i>Metody zaměřené na předání informací</i>	<i>29</i>
3.2.2 <i>Metody zaměřené na facilitaci učení</i>	<i>31</i>
3.2.3 <i>Metody zaměřené na kritické myšlení.....</i>	<i>33</i>
3.2.4 <i>Metody zaměřené na rozvoj kreativity a řešení problémů.....</i>	<i>34</i>
3.3 Současné trendy ve vzdělávání dospělých.....	35

3.3.1	<i>Distanční vzdělávání</i>	35
3.3.2	<i>E - learning</i>	36
3.4	Problémy doprovázející vzdělávání dospělých.....	37
PRAKTICKÁ ČÁST		39
4	VYMEZENÍ VÝZKUMU A VÝZKUMNÉHO VZORKU	39
4.1	Výzkum a vymezení cíle práce	39
4.2	Výzkumný vzorek.....	41
4.3	Sběr dat	43
4.4	Etika výzkumu	44
4.4.1	<i>Soukromí konverzačního partnera</i>	44
4.4.2	<i>Informovaný souhlas</i>	44
4.4.3	<i>Emoční bezpečí</i>	44
5	ANALÝZA DAT	45
5.1	Vzdělání pracovníků	45
5.2	Využívané metody	47
5.3	Pracovní pozice.....	49
5.4	Problematické situace	51
5.5	Zdroje pro materiály a jejich efektivnost	53
ZÁVĚR		55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		57
SEZNAM ZKRATEK		60
SEZNAM PŘÍLOH		61

ÚVOD

Jednou z věcí, která dělá z člověka tím, čím je, je bezesporu vzdělání. Vzdělání je něco, co nám nemůže nikdo sebrat, něco, co nám dává životní zkušenosti, nadhled nad věcmi, které řešíme každý den a něco, co není možné ztratit. Vzdělávání oproti tomu je dlouhý proces- nejen že strávíme velkou část našeho mládí ve škole, ale vzdělávání člověka probíhá v podstatě celý život. Proto je velmi důležité na tento dlouhý proces nahlížet a uvědomovat si, jak důležitý je pro každého jedince.

Ovšem jsou skupiny lidí, pro které jsou zde rozdíly v přístupu ke vzdělávání. Jak lze vyčíst z názvu práce, tato práce je konkrétně o lidech se sluchovým znevýhodněním. Pro sluchově postižené je cesta ke vzdělání o něco složitější, z mnoha důvodů- nejzávažnějším je asi komunikační bariéra.

Tato práce pojednává o vzdělávání dospělých sluchově postižených. Tato specifikace je důležitá proto, že vzdělávání dospělých je stejně důležité jako vzdělávání malých dětí. Dospělí a starší lidé se naopak potřebují vzdělávat mnohem více, jelikož dnešní doba je velmi rychlá, přináší nové technologie, nové poznatky, dokonce se často mění ty, které se všichni ještě nedávno učili na školách. Pokud tedy dospělí nechtějí být v tomto pozadu, musí se vzdělávat v podstatě celoživotně. Dle Memoranda o celoživotním učení: *„Dnešní Evropané žijí ve složitém sociálním a politickém světě. Více než kdy předtím chtějí plánovat svůj vlastní život. Očekává se, že budou společnosti aktivně přispívat, a musí se reálně naučit žít s kulturní, etnickou a jazykovou rozmanitostí. Vzdělání je v nejširším slova smyslu klíčem k učení a pochopení toho, jak tyto úkoly splnit.“* (Memorandum 2000, online, cit. 2016-01-07)

První kapitola se věnuje nezbytně důležitým pojmům, které jsou spjaty s každou odbornou prací. Bez nich by nebylo možné pokračovat, nicméně je v podstatě nemožné popsat všechny základní pojmy byť jenom ze světa sluchového postižení. Proto jsou vybrány opravdu jen ty nejzákladnější, které slouží k zodpovězení výzkumného cíle. Kromě základních pojmů autorka v první kapitole práce uvádí i základní rozlišení sluchového postižení, komunikační systémy sluchově postižených a specifikaci komunity Neslyšících.

Další kapitola se zabývá vzděláváním sluchově postižených v České republice. Možností jak vzdělávat sluchově postižené je mnoho, nicméně není cílem práce se dopodrobna věnovat nižšímu vzdělávání, přestože zde bude zmíněno. Tématem je také občanské vzdělávání, které se sluchově postiženým dostává v poradnách či profesní vzdělávání. Tato kapitola se také dotýká historie vzdělávací péče o sluchově postižené.

Třetí kapitola je konkrétně zaměřena na vzdělávání dospělých sluchově postižených. Jsou zde naznačeny metody, které lze ve vzdělávacím procesu využít či problémy, které toto vzdělávání doprovázejí. Další oblastí, o které práce pojednává, jsou moderní přístupy ke vzdělávání jako je e-learning či distanční vzdělávání. **Cílem práce je zjistit, jaké metody lze využít pro vzdělávání sluchově postižených, a které využívají pracovníci center pro sluchově postižené. Také je cílem popsání problematických situací ve vzdělávání dospělých sluchově postižených.**

Na teoretickou práci navazuje výzkumná část. S cílem práce souvisí i položená výzkumná otázka. V práci si dala autorka za cíl odpovědět na následující výzkumnou otázku: **Jaké problémy doprovázejí vzdělávání sluchově postižených dospělých v centru pro sluchově postižené a jaké metody práce pracovníci používají?** Na otázku odpovídá tato práce kvalitativním výzkumem a provedenými rozhovory s pracovníky centra pro sluchově postižené.

V závěru výzkumné práce autorka analyzuje získaná data a přináší analyzované informace. Také navrhuje, možné změny a řešení problémových situací.

Tato práce může sloužit jako určitý manuál pro pracovníky center pro sluchově postižené, kteří si nevědí rady s výběrem výukové metody pro jejich klienty. Také může být přínosná pro pracovníky, kteří řeší problémové situace a překážky, které nedokážou překonat pouze s vlastní pomocí. V neposlední řadě také může sloužit studentům, kteří se danou oblastí zajímají.

TEORETICKÁ ČÁST

1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ

V první části práce je nutné uvést důležité pojmy a jednotlivá rozlišení, aby se čtenář v tématu dobře orientoval. Jelikož se jedná o práci, která má omezený rozsah a není možné uvést vše, jsou v této práci uvedeny ty nezbytné pojmy, které s ní bezprostředně souvisí a jsou využívány. Nejsou podrobně analyzovány, ale pouze stručně sumarizovány.

1.1 Vymezení skupiny sluchově postižených osob

Definovat sluchově postižené jako skupinu není jednoduché. Jedná se o velmi různorodé osoby, obvykle se dělí podle míry ztráty sluchu a také podle toho, kdy o sluch přišli. Sluchově postižení mohou být buď ohluchlí, neslyšící anebo nedoslýchaví. Někteří autoři ovšem polemizují, zda není sluchové postižení současně i kulturním rozlišením např. Hrubý: „*Úplná hluchota, ke které dojde před vytvořením řeči, je jediné zdravotní postižení a asi jediná vnější podmínka vůbec, která vede k tomu, že se člověk stává členem kulturní a jazykové menšiny.*“ (Hrubý, 1999, str. 47). Zde je patrné, že jako člena Neslyšící komunity Hrubý považuje pouze neslyšící, u kterých došlo k ztrátě sluchu před vytvořením řeči. Jiní autoři do komunity zařazují i další členy například blízké členy rodiny, příbuzné nebo také osoby, které jeví velký zájem o danou komunitu a delší dobu se v ní pohybují.

Dle nejpoužívanějších přístupů se na nositele zdravotního postižení pohlíží jako na člena menšiny, která je definována zdravotním znevýhodněním. Je možné používat buď pojem sluchové postižení, které se objevuje v publikacích medicínského typu anebo pojem zdravotní znevýhodnění, které se používá naopak u publikací, kde je předmětem zájmu člověk samotný. V praxi je nejčastější, že sluchově postižení sami sebe vidí jako členy komunity, nicméně je neuráží ani označení sluchové postižení, ani znevýhodnění.

Konkrétně vymezit kolik osob je v České republice sluchově postižených je problematické. Tento údaj není statisticky evidován, ačkoliv bylo několikrát navrhováno zahrnutí tohoto údaje do statistik Sčítání lidu, domů a bytů. Dle hrubých odhadů ČSÚ se jedná asi o 300 000 osob (ČSÚ, 2008), ovšem toto číslo je předmětem sporu. Jedná se totiž o přepočtení z amerických statistik, které nereflektují historický vývoj ČR a také rozvrstvení sluchově postižených v jednotlivých krajích ČR. Větší výskyt osob se sluchovým znevýhodněním je ve velkých městech- Praha, Brno, kde je větší nabídka profesionálních tlumočnicků a dalších sociálních služeb.

Nejpřesnější údaje poskytuje Hrubý, který publikoval rozsáhlý článek, který uvádí, že sluchově znevýhodněných osob je v České republice asi 10%, tedy milion osob. Ačkoliv se zdá číslo vysoké, ale je zde zahrnuta část osob, které jsou nedoslýchavé z důvodu vysokého věku. Těžce sluchově postižených je dle Hrubého asi 50 000. Z těchto čísel pouze 7 500 osob využívá ke komunikaci český znakový jazyk. (Hrubý, 2009)

Bylo by užitečné vést statistiku lidí s určitým hendikepem, nejenom se sluchovým. Určitě by to pomohlo daným městům pro plánování otevření služeb a také pro zajištění investic do daného sektoru. Je pravda, že zahrnout tento údaj například do statistiky Sčítání lidu, domů a bytů by mohlo být pro lidi nepříjemné. Už tak se jedná o vyplňování velmi citlivých dat, takže by lidem nemuselo být příjemné psát o svých hendikepech.

1.2 Dělení sluchového postižení

V předchozí kapitole je uvedeno nejčastěji používané dělení sluchového postižení. Jedná se o ohluchlé osoby, neslyšící a nedoslýchavé. Toto označení můžeme najít často v praxi, kdy je uvedeno označení v klientské kartě. Tento údaj se zadává z toho důvodu, aby pracovník, který s klientem pracuje, věděl, na jaký typ komunikace je klient zvyklý a mohl tomuto stylu přizpůsobit například výuku. Toto dělení je následující:

- a) **Ohluchlé osoby**- k poškození sluchu došlo buď při vývoji řeči, nebo po jejím plném rozvoji.
- b) **Neslyšící**- sluch je poškozen natolik, že není možné jej kompenzovat ani s pomocí největšího zesílení.
- c) **Nedoslýchaví**- sluch je poškozen, avšak je možná kompenzace sluchu.
(Souralová, 2005)

Toto dělení je nejčastější a také dobře pochopitelné pro laickou veřejnost. Avšak stále je možné setkat se s tím, že laickou veřejností nebo médii jsou neslyšící osoby často označovány za hluché, případně hluchoněmé, což je pro většinu sluchově postižených velmi hrubou urážkou. Kritérií, která se pro rozlišení dají použít je mnoho a proto i dělení sluchového postižení je hned několik. To poskytuje velký prostor pro určení všech typů sluchové vady, ale také to přináší komplikace v podobě zmatečnosti převážně u laické veřejnosti. (Strnadová, 1998).

Dalším z různých dělení je stručnější rozdělení než předchozí, což přináší nespornou výhodu, pokud potřebujeme přesně vědět, kdy došlo k poškození sluchu, například z důvodů zvolení vhodné metody učení. Jedná se o dělení dle doby poškození- tedy době kdy poškození došlo. Pokud k němu došlo před narozením, jedná se o vrozené vady sluchu, pokud v průběhu života, jde o vadu získanou.

- A) **Vrozené vady sluchu**- poruchy vzniklé z genetické dispozice nebo k nim může dojít ještě při těhotenství- infekce apod. Mohou vzniknout po porodu.
- B) **Získané vady sluchu**- dochází k nim v průběhu života- úrazy hlavy, záněty vnitřního ucha, případně při infekční onemocnění horních cest dýchacích.

U vad sluchu, které vzniknou ještě před rozvojem řeči, nebo v jeho raném stádiu (vady prelingvální) je důležité vědět, že mohou mít dopad na komunikační schopnosti

daného jedince. Pokud dojde k poškození sluchu do 6 let věku (postlingvální vady), kdy je obecně označována hranice pro fixování řeči, dojde k zastavení vývoje řeči, ale i rozpadům řečových struktur, které už dítě získalo. Dítě se potom vyvíjí jako by se narodilo neslyšící. (Lejska, 2003) Mimo tyto kategorie je nezbytně nutné zmínit, že se v praxi můžeme často setkat s uživateli kochleárního implantátu nebo s osobami, které ohluchly vlivem věku a proto u nich nelze předpokládat znalost znakového jazyka.

Jak je možné vidět, sluchové postižení není pouze jedno. Je jich mnoho, u každého člověka se jedná o různou ztrátu sluchu. Při učení jazykových či komunikačních dovedností záleží nejenom na tom, jak velká ztráta sluchu osobu postihla, ale také na tom kdy k ní došlo, zda už se utvořily řečové systémy nebo zda se jedná o osobu ohluchlou v dospělém věku, která umí dobře mluvit, ale neumí používat znakový jazyk a odezírat. Neslyšící se vyznačují různými odlišnostmi, proto je můžeme je označit za členy komunity Neslyšících, o kterých pojednává další kapitola.

1.3 Specifika Neslyšící komunity

U této práce je nezbytné popsat specifika Neslyšících. Velké N je zvoleno záměrně, z toho důvodu, že v současné době je trendem označovat sluchově postižené za etnickou minoritu, než dle jejich sluchové vady. Obvykle se do této komunity řadí osoby používající znakový jazyk, ohluchlí v pozdějším věku, nejsou primárními uživateli znakového jazyka, používají orální metody a odezírání.

Komunita Neslyšících má také znaky kulturní skupiny dle Kosinové:

- 1) podobná kulturní zvyklost (jazyk),
 - 2) člen musí sám sebe uznat jako člena skupiny a musí být přijat skupinou jako její člen,
 - 3) časté uzavírání sňatků mezi členy komunity,
 - 4) útlak většinové společnosti, obvykle následován vzdorem ze strany menšinové.
- (Kosinová, 2008)

Hlavním stmelujícím znakem je společný jazyk- jazyk znakový. Je logické, že se lidé s podobnou sluchovou vadou budou scházet a sdružovat, ve slyšící společnosti nemají dostatečnou možnost komunikace, mentalita Neslyšících je odlišná např. v jazykových přesmyčkách, příslovích, vtipech aj. Dalším společným prvkem jsou podobné životní osudy, problémy a v neposlední řadě mají Neslyšící společnou specifickou historii.

Komunita Neslyšících má specifické chování, které je typické pro celou komunitu. Specifickým chováním, které vykazují Neslyšící při studiu, se zabýval Peňáz v článku o Vzdělávání sluchově postižených studentů na MUNI v Brně.

Dle jeho pozorování mají Neslyšící studenti mnohem menší rozsah učiva, které by se jim mělo dostat na středních školách než jiní studenti a to i zdravotně znevýhodnění. Za velký problém je považována malá znalost českého jazyka a s ním spojený nedostatečný „všeobecný rozhled“.

Dalším problémem jsou tendence přejímat názory od Neslyšící komunity. Sluchově postižení studenti středních škol se špatně orientují v nabídce oborů na vysokých školách a jsou závislí na pomoci pomocných osob, což mohou být třídní učitelé, tlumočníci či speciální pedagogové.

Je zde také zmíněno, že sluchově postižení studenti mají velmi malou motivaci ke studiu vysoké školy a pokud se pro něj rozhodnou, jednají často na základě chování dalších sluchově postižených v jejich okruhu- proto také dochází k tomu, že sluchově postižení studují podobné obory jako je speciální pedagogika apod. (Peňáz, 2004)

1.4 Komunikační systémy sluchově postižených

Stejně jako existují rozdíly mezi lidmi sluchově hendikepovanými, tak existují odlišnosti toho, jaký komunikační systém využívá jednotlivý jedinec. Těchto systémů je hned několik, což je výhodou pro sluchově znevýhodněné, kteří mají mnoho možností výběru při komunikaci se slyšícími osobami. Zároveň je zde i riziko- většina tlumočnicků není schopná ovládat všechny komunikační systémy, které by daný jedinec potřebovat mohl.

Komunikačními systémy jsou- orální komunikace, znakované systémy a další pomocné systémy a doplňují je metody vzdělávání, které odrážely historický vývoj vzdělávání sluhově postižených. Jedná se o názorové pohledy jak vzdělávat sluchově postižené tak, aby bylo studium nejefektivnější.

1.4.1 Orální komunikace

Orální komunikace je komunikací mluvenou. Dříve byla preferovaným vzdělávacím směrem, ale v posledních letech se od této metody upouští z důvodu kritiky a nedostatků. Negativem je, že tento systém je vhodný pro později ohluchlé, ale ne pro neslyšící. Dříve docházelo k tomu, že znakový jazyk případně znakovaná čeština byly ve školách i na internátech pro děti striktně zakazované, studenti museli odezírat a mluvit. Některým se to díky obrovskému úsilí podařilo, nicméně i tak byla stále část prelingválně neslyšících, kteří nebyli schopni se naučit mluvit, číst a rozumět psanému textu. Je krok správným směrem, že se od těchto snah v posledních letech upouští (Strnadová, 1995). Orální metoda je ale přesto nenahraditelným systémem komunikace, převážně pro osoby ohluchlé v pozdějším věku. Ti mají zachovanou řeč, případně ji potřebují fixovat a zde jsou orální metody efektivní.

Nejpoužívanějším prvkem je odezírání, které spočívá v odezírání pohybů rtů a výrazu obličeje člověka, který mluví. Odezírání má svá pravidla, která umožní odezírajícímu, aby dobře porozuměl. Nevýhodou je, že odezírající po cca 20 minutách ztrácí koncentraci, je nevhodné vést nepřetržité hovory, ale dopřát odezírajícímu menší pauzu. Mluvicí osoba by neměla stát zády ke světlu, měla by dobře artikulovat, nemluvit rychle.

1.4.2 Znakované systémy

Do znakových systémů se řadí znakový jazyk a znakovaná čeština. Dříve se obě dvě varianty označovaly jako znaková řeč, což je nepřesný termín, který se dnes nepoužívá. Někdy se uvádí i pojem posunky nebo posunková řeč. Pro potřeby definování znakového jazyka a znakované češtiny slouží zákon č. o znakovém jazyce: „*Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojitě členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.*“ (zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob)

Znakový jazyk je plnohodnotným jazykem, odlišným od českého jazyka, ačkoliv z něj částečně vychází. Nelze však říci, že by se jednalo o tlumočení znaků z českého jazyka. Znakovaná čeština je právě výše zmíněným tlumočením. Vychází z českého jazyka, zachovává jeho gramatiku, slova a při tlumočení dochází k doslovnému. (Kosinová, 2008)

1.4.3 Další pomocné systémy

Prstová abeceda

Jedná se o vizuálně - motorický systém, který slouží pro doplnění jiné komunikace. Využívá se společně se znakovými systémy, pro cizí slova a jména, z důvodu pomalosti a náročnosti na pozornost. Prstová abeceda má 2 varianty- jednoruční a dvouruční. Jednoruční prstová abeceda se využívá ve Spojených státech, v České republice se používá častěji obouruční. Obouruční abeceda je jednodušší, přesně napodobuje tvar písmen, zatímco jednoruční abeceda je rychlejší. (Horáková, 2012)

1.4.4 Přístupy ke komunikaci a vzdělávání

Tato kapitola je velmi úzce propojena s kapitolou 2.2.1, kde je téma znovu zmiňované v souvislosti se vzdělávacími trendy. Nejedná se tedy o komunikační systémy jako takové, ale jsou to přístupy, které se využívají ve vzdělávání sluchově postižených.

Totální komunikace

Totální komunikace je ucelený systém vzdělávání a přístup k člověku se sluchovým hendikepem. Jedná se o manuální a manuálně - orální prostředky pro komunikaci ve vztahu slyšící - neslyšící, kdy každý z nich využívá jinou metodu komunikace. Komunikační systém vybraných osob je pro ně optimální, nevýhodou může být, pokud komunikační prostředek zvolí nevhodně.

Bilingvální metoda

Základem tohoto systému je kombinace znakového jazyka a jazyka mluveného. Vznikla na popud nespokojenosti s dosavadním systémem: „*Stimulem pro jeho rozvoj byla nespokojenost s dosavadními způsoby vzdělávání (orálním přístupem, totální komunikací), které dostatečně nerespektovaly znakový jazyk, i když četné lingvistické výzkumy prokázaly jeho svébytnost a nezastupitelnost při vzdělávání především neslyšících jedinců.*“ (Souralová, 2005, str. 35)

Bilingvismus je běžně používám pro komunikaci s dětmi nebo dospělými v zahraničí nebo s dětmi, které mají každého rodiče mluvícího jiným jazykem. U nás se začala tato metoda objevovat až v 80. letech a v současné době je používána na 4 školách pro sluchově postižené. (Souralová, 2005)

Bilingvismus je opravdu metodou pokrokovou, umožňuje optimální propojení komunikačních systémů, tak aby sluchově postižený dobře rozuměl. Také je dobrým důkazem o kulturní identitě Neslyšících, jelikož respektuje jejich přirozený jazyk.

2 VZDĚLACÍ PÉČE O SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ V ČESKÉ REPUBLICE

Tato kapitola se zaměřuje na vývoj vzdělávání sluchově postižených, což je jedním z důležitých bodů, který formoval systém školství pro sluchově postižené v České republice. V dnešní době se klade velký důraz na integraci zdravotně znevýhodněných studentů do běžných škol, což platí i pro sluchové postižení. Tento trend má jak své příznivce, tak i odpůrce. Je zbytečné pouštět se do rozsáhlých debat, jelikož jen samotné téma by vydalo na celou práci.

Kapitola, která pojednává o historii péče o sluchově postižené je věnována vývoji na území České republiky, což vychází ze zaměření práce.

2.1 Historie péče o sluchově postižené

To, že se lidé snažili, aby tehdy hluchoněmí (dnes se tento termín nepoužívá) dostávali péči, která by jim pomohla se začlenit do slyšící společnosti je historický fakt. Ale úspěšnost sluchově postižených ve vzdělávání byla poměrně malá- z toho důvodu, že úspěšnost určovala osoba slyšící. Vzdělávání bylo jednodušší pro osoby nedoslýchavé nebo pro ohluchlé, kdy pro ně byly jednodušší metody orální, které byly a stále jsou většinovým trendem. Osoby neslyšící měly situaci ve vzdělávání mnohem těžší a bohužel stále ještě mají.

2.1.1 18. a 19. století

Do konce 18. století lze jen velmi těžko najít osoby, pro které bylo téma neslyšících důležitým. Prvními, kdo vyjádřil potřebu vzdělávat neslyšící, byli především členové církve. Tehdy bylo nutné, aby pro pokřtění chodil člověk na náboženskou přípravu, která se těžko předávala člověku s odlišným způsobem komunikace. V této době nebylo v Českých zemích příliš představitelů, kteří by se tématem zabývali. Znamé je jméno Karl Berger, který vyučoval v 70. letech 18. století. Později se stal ředitelem pražského ústavu, který byl založen roku 1786. Další školou s internátem, která vznikla na území dnešní České republiky, byl ústav v Brně, slavnostně otevřený roku 1832. Problémem

těchto škol byly finance, byly obvykle řízeny z darů, odkazů, nadací a také to, že školy často setrvaly u jedné metodické práce, kterou dál nerozvíjely. Tyto metody byly převzaty z tzv. vídeňské školy a spočívaly v učení posunků a až poté učení mluvené řeči. Tento přístup byl kritizován z důvodů přílišného memorování a málo rozvíjeného mluveného slova.

České ústavy vídeňskou školu rychle nahradili metodami opačnými. Byly prosazované pedagogy Ondřejem Schwarzem, Františkem Gubou a Janem Mückem, kteří prosazovali využívání hlasových metod jako primárních. Při založení obou ústavů, byl vyučovací jazyk německý. To kritizoval učitel F. H. Čech, podle něhož docházelo k tomu, že neslyšící nebyli schopni komunikovat s českým okolím (Čech in Poul, 1996). V pražském ústavu se česky začalo vyučovat v roce 1836, v brněnském asi roku 1860. Roku 1884 byly otevřeny další 2 ústavy na našem území - v Ivančicích a v Lipníku nad Bečvou. (Poul, 1996)

2.1.2 Období po milánském kongresu

Roku 1880 se v Miláně konal mezinárodní kongres učitelů neslyšících dětí. Zde se vyřešilo do té doby neustále opakované téma, která metoda vzdělávání je pro sluchově postižené nejlepší. Výsledkem kongresu bylo poznání, že mluvená řeč by měla převažovat nad řečí znakovou z důvodu lepšího začlenění sluchově postižených do společnosti. (Hrubý, 1999)

Proti těmto závěrům se ale vznesla kritika ze strany odborníků a sluchově postižených, kteří chtěli využívat posunkovou řeč. V tomto období v českých zemích docházelo k aplikování orální metody, důležitá jsou jména Josef Kolář, Jan Válek a Antonín Schell, kteří se intenzivně věnovali vypracovávání studijních osnov a učebnic. V roce 1911 vznikl další ústav pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí a poté roku 1913 ústav pro děti německé národnosti v Šumperku.

Na rozvoj po první světové válce měli vliv dva čeští představitelé: Constantin Malisch a A. Herlin. Vypracovali koncept metody mateřské. Metoda odmítá čistě orální metodu a doporučuje rozvíjení řeči pomocí odezírání, čtení a mluvení. (Poul, 1996)

2.1.3 Období po druhé světové válce

Druhá světová válka zasáhla i školy pro sluchově postižené - většina ústavů a škol byla zabrána německou armádou. Po válce se pedagogové vrátili k tématu vzdělávání sluchově postižených, avšak po roce 1948 bylo české školství závislé na sovětské pedagogice. Ta byla zaměřena na rozvoj mluvené řeči, na druhou stranu byla také cílem individualizace výuky dané skupiny a integrace sluchově postižených do společnosti.

2.1.4 Konec 20. a začátek 21. století

Na konci století se začal stupňovat spor o komunikaci ve škole- zda používat posunky nebo orální metody. Pro zavedení znakových jazyků byly především komunity Neslyšících. Současný trend 3 přístupů ke vzdělání- metody orální, metody dvojazyčné- bilingvální a totální komunikace (viz kapitola 1.4.1 a 1.4.4) vzniká v této době a je stále aktuální. V této době dochází k většímu uvědomování svébytnosti skupinou Neslyšících, příkladem je, že roku 1985 podal Evropský svaz neslyšících Evropskému parlamentu návrh na uznání neslyšících jako národnostní menšiny. (Poul, 1996)

Současným tématem, které hýbe světem sluchově postižených je soužití sluchově postižených a uživatelů kochleárního implantátu. Tato kompenzační pomůcka umožňuje přenos sluchové informace na zachovaná nervová vlákna. Pokud je implantace provedena u malého dítěte, může se učit jazyk jako slyšící dítě. Někteří sluchově postižení se obávají dát svému neslyšícímu dítěti implantát z důvodu odcizení komunitě Neslyšících. (ruce.cz, online, cit. 3. 2. 2016)

Také se ve velké míře využívají moderní technologie, jako je například komunikace přes Skype, Facebook a další multimédia. Tento trend je možné sledovat hlavně u mladých lidí.

Shrnutí několika set let do krátké kapitoly je těžkým úkolem, jelikož se jedná o téma, které by vydalo na celou samostatnou práci. V této práci se autorka pokusila zdůraznit ty nejdůležitější momenty, které měly vliv na další rozvoj vzdělávací péče o sluchově postižené a popsat historii vzdělávací péče o sluchově postižené do dnešní doby.

2.2 Systém vzdělávání v současné době

Dnešní doba je nakloněna studiu jak zdravotně znevýhodněných, tak sluchově postižených. Pro studenty je možné mít během vyučování asistenta, kterým může být tlumočnickem znakového jazyka, který spolupracuje s učitelem a tlumočí jeho výklad. Integrace do běžných škol má své limity, což může být absence dostatečného počtu asistentů pedagoga. Jsou zde možnosti studovat na škole pro sluchově postižené, která má výhody v tom, že celé vyučování je vedené s tlumočnickem, nebo s učitelem, který používá znakový jazyk. Na druhou stranu mají tyto školy i negativa - děti jsou přespříliš v komunitě sluchově postižených, kde se cítí dobře, ale nedochází zde k začleňování do slyšící společnosti.

2.2.1 Komunikační přístupy jako současné trendy

Současnými trendy by se daly označit přístupy ke vzdělávání. Jsou uvedeny již v kapitole 1.4.4. V této kapitole jsou podrobněji popsány a jsou charakterizovány jejich pozitiva a negativa.

Orální přístup

Orální přístup je založen na mluveném jazyce. Je výhodný pro ty studenty, kteří jsou nedoslýchaví, jelikož se mohou snaže naučit mluvenému jazyku. Pokud se jej naučí a jsou schopni odezírat, je začlenění do slyšící společnosti jednodušší. Nedoslýchaví, kteří komunikují orální metodou, často nechtějí patřit do skupiny sluchově postižených, sami sebe berou jako slyšící, ale jsou i takoví, kteří se pohybují mezi slyšícími a neslyšícími stejně dobře.

Nevýhodou orálního přístupu, že je to, že student je omezen slovy, které dokáže vyslovit. Student může látku umět, ale pokud nemá dostatečnou slovní zásobu, nedokáže se přesně vyjádřit. Četné výzkumy ukazují, že u studentů s těžkým sluchovým postižením, u kterých byla využívána orální metoda jako primární, bylo dosaženo menší úrovně funkční gramotnosti. Tyto výsledky jsou alarmující a svědčí o tom, že orální metoda je vhodná pro studenty nedoslýchavé, ale nevhodná pro studenty neslyšící.

Bilingvální přístup ke vzdělávání

Spočívá v propojení znakového a mluveného systému. Ve slyšící společnosti je častým jevem, u sluchově postižených se začal objevovat až v 80. letech minulého století v Dánsku a Švédsku. Bilingvální přístup je novým trendem, přesto existuje mnoho publikací na dané téma, stejně jako četné výzkumy. Ty ukazují, že jeho výsledky jsou dobré, nicméně se stále jedná o nepropracovaný systém, který je aktuálně značně nejasný, což je důvodem ke kritice. (Souralová, 2005)

V České republice je tato metoda využívána na několika školách, které vycházejí ze zákona o znakové řeči a právo na vzdělávání v českém znakovém jazyce. (zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob)

2.2.2 Od primárního po terciální vzdělávání

Pro zahájení vzdělávání u sluchově postiženého dítěte je nutné zjistit, zda spadá do této skupiny. Je častým jevem, že rodiče na to, že jejich dítě neslyší, přijdou poměrně pozdě a to snižuje možnosti dítěte jak po komunikační tak po jazykové stránce. Je dobré podstoupit vyšetření sluchu co nejdříve, v dnešní době se provádí vyšetření sluchu i u novorozenců, hradí jej zdravotní pojišťovna a je naprosto bezbolestné. (Horník, datum neuvedeno)

Mateřské školy

Obvykle fungují při základních školách. Hlavním úkolem je dítě jazykově a komunikačně vybavit tak, aby bylo schopné překonávat komunikační bariéry. Dalším cílem je dosáhnout u dítěte funkční gramotnosti, která vytvoří základ učení k primárnímu vzdělávání. Kromě specifických cílů pro sluchově postižené děti (navazování komunikace, nácvik odezírání, rozvíjení řeči apod.) se také děti účastní běžných cílů stanovených Rámcovým programem pro předškolní vzdělávání. (Horáková, 2012)

Základní školy

Před nástupem dítěte do základní školy je nutné, aby byla posouzena jeho celková úroveň a vývoj. Jedná se o klasické posouzení dítěte před vstupem do školy, které podstupují i zdravé děti. Dle Školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.) a vyhlášky č. 147/2011 Sb. je výuka prováděna na základních školách pro sluchově postižené, kde výuka vychází z Rámcového vzdělávacího programu nebo na běžných základních školách. V běžných školách dětem napomáhají buď tlumočníci znakového jazyka jako asistenti pedagoga, pokud jsou přítomni, případně kompenzační pomůcky pro sluchově postižené- naslouchadla nebo např. kochleární implantát.

V Základních školách pro sluchově postižené je možné, aby ve třídě bylo méně studentů, což poskytuje větší prostor pro individuální vzdělávání. Zákon uvádí 6 – 12 studentů ve třídě. Také je možné otevřít přípravnou třídu pro děti se sluchovým postižením, kde s pomocí her a práce s dětmi rozvíjí pedagogové dovednosti, které děti získaly v mateřské škole a připravují je na vstup na základní školu.

Studenti mají během výuky nárok na podpůrné prostředky: *„Podpůrnými opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko - psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině“.* (vyhláška č. 147/2011, kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb.)

Sekundární vzdělávání

Cílem sekundárního vzdělávání je zaměření se na obor, ve kterém se chce člověk uplatnit a prohloubení odborných znalostí. Výběr povolání je nesnadný i pro zdravé jedince, proto se pro sluchově postižené bude jednat o to víc citlivou věc, je nutné zohlednit zdravotní hendikep i při hledání ideálního zaměstnání.

Škol, ze kterých mají sluchově postižení možnost vybírat je velká škála - od praktických škol, středních odborných učilišť, středních odborných škol až po gymnázia. Mezi nejčastěji uváděné obory patří: strojní mechanik, krejčovská, truhlář, kuchař, malíř, zámečnický, prodavač apod. Pro studenty se také nabízejí maturitní obory z různých oblastí (gymnázium, obor zubní technika, obor hotelnictví, obor informačních technologií, předškolní a mimoškolní pedagogika a také elektrotechnické počítačové systémy). (Horáková, 2012)

Terciární vzdělávání

Terciární vzdělávání se dostává u sluchově postižených stále do popředí a s tímto trendem se počítá i do budoucna. Speciální programy pro sluchově postižené jsou v České republice dva - Čeština v komunikaci neslyšících (FF UK, Praha) a Výchovná dramatika neslyšících (JAMU Brno).

Také je možné studovat běžné studijní obory v integrované formě. Pro studenty se specifickými potřebami jsou na vysokých školách přístupná speciální centra, která jim se studiem pomáhají (Brno MUNI - středisko Teirésias, Olomouc UP - Centrum pomoci hendikepovaným). Pro sluchově postižené jsou zde poskytovány tlumočnické služby, přepisy, zápisy přednášek a technické pomůcky (indukční smyčka).

Tato pomoc pro sluchově postižené při studiu jim školu usnadňuje, a pokud bude nabídka stále takto kvalitní, studentů se sluchovým postižením bude na vysokých školách přibývat. (Horáková, 2012)

3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Cílem vzdělávání je nejenom zajistit dostatečné vzdělání, ale také rozvoj žáků a studentů. V posledních letech se klade mnohem větší důraz na vzdělávání studentů se specifickými potřebami. Stejně tak se dostává do popředí vzdělávání dospělých osob, často těch, kteří už se aktivně účastní pracovního procesu. Jejich vzdělávání má svá specifika a různé metody, které vzdělavatelé využívají.

3.1 Andragogika a její vymezení

Aby bylo možné zkoumat určitou oblast, je nutné ji vymežit a popsat. Cílem této práce ale není andragogika jako obecná věda, ale zacílení na metody vzdělávání dospělých a problémy, které toto vzdělávání doprovázejí. Je nutné andragogiku vymežit: *„Andragogika je věda o výchově a vzdělávání dospělých, o péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace. Tato věda řeší personalizaci, enkulturaci a kultivaci dospělé populace.“* (Průcha, 2014, str. 39)

Dospělým člověkem je z pohledu andragogické vědy osoba, která má ukončenou školní docházku a již vstoupila na trh práce. Pro tyto dospělé osoby je andragogika vědou, která pomáhá v dalším rozvoji a kultivaci a v nalezení dalšího uplatnění. (Bertl, 2014).

V této kapitole jsou často používanými výrazy výchova, vzdělávání a vzdělání. Proto je nutné uvést jejich definici. *„Výchova je záměrné působení vychovatele na vychovávaného a jeho utváření k obrazu vychovatele.“* (Palán, 2008, str. 9) Znamená to, že člověk se výchovou stává samostatnou osobností, která je schopna se integrovat do společnosti.

Oproti tomu vzdělávání je proces, který si vyučovaný uvědomuje a vytváří si ucelený systém vědomostí. Vzdělávání je zaměřeno na kognitivní a rozumovou složku daného člověka. (Palán, 2008) Vzdělání je konkrétní soubor vědomostí a praktických dovedností člověka. Dalo by se obecně říci, že je to produkt vzdělávání. (Bertl, 2014)

Kromě v předchozí kapitole 2.2.2. zmíněného školního systému vzdělávání, u andragogiky vymezujeme zvláštní typy vzdělávání, které jsou iniciované ze strany vzdělávaného, který se vzdělává dobrovolně. Pokud je toto vzdělávání uskutečňováno celý život, jedná se o celoživotní učení. Potřeba vzdělávat se provází člověka celý život a to v různých oblastech.

3.1.1 Občanské vzdělávání

Jedná se o situace, kdy se člověk dostává do kontaktu s občanským životem a jeho fungováním. Člověk se ne vždy orientuje v právních či občanských náležitostech. Nejčastěji dochází ke vzdělávání před volbami, kdy je člověk poučován o tom, jak má uplatnit své občanské právo volit, případně být volen.

Existují také poradny, jak právní, tak občanské, které pomáhají klientům v případě, že se sami v oblasti neorientují. Sluchově postižení dospělí těchto možností využívají ve větší míře než osoby slyšící, z důvodu, že sluchově postižení mají méně příležitostí, jak získat informace a kontakt s úředními orgány tímto pověřenými je pro ně značně ztížený.

3.1.2 Profesionální vzdělávání

Ve většině profesí je nutné, aby se pracovník dále vzdělával v nových věcech. Pokud někdo pracuje ve stejném oboru celý život, je evidentní, že se během 10 a více let stále mění. Tento trend se týká hlavně oborů, kde se ve velkém využívají nové informační technologie. Je nezbytné, aby člověk udržoval svou profesní kvalifikaci, pokud tak neučiní, je někdy nutné změnit obor profese a účastnit se rekvalifikace. Ve většině prací je také běžné, že pracovníci podstupují interní školení- například BOZP, vazačské, svářečský kurz či vzdělávání sociálních pracovníků dle zákona o sociálních službách (Předpis č. 108/2006 Sb.).

Při profesionálním vzdělávání sluchově postižených je vhodnou pomocí tlumočnický znakového jazyka, který se může školení zúčastnit, aby se ke sluchově postiženému dostaly veškeré informace a v nezkráceném znění. Bez tlumočnicka by mohlo dojít ke zkreslení informací a k velké časové prodlevě než by je sluchově postižený získal, což může vyvolávat dojem, že „je pomalejší“.

3.1.3 Zájmové vzdělávání

Každý člověk má v centru své pozornosti i jiné věci, než je jeho profese a má své zájmy - četba, sport, turistika aj. I při osvojování těchto aktivit se vzděláváme v nových rolích, které jsme do té doby nezkusili či práci s informačními technologiemi, které jsme do té doby nevyužívali.

U sluchově postižených je zájmová činnost stejně důležitá. Spousta center pro sluchově postižené vede různé sportovní kroužky (kuželky, bowling, tenis), či pořádá volnočasové a další akce. Spousta sluchově postižených po práci vyhledává tyto aktivity, a to nejen z důvodu zájmu, ale jsou spojeny s potřebou větší kvalifikace v pracovní oblasti.

Také sluchově postižení senioři se velmi často účastní zájmových kroužků, jakými je např. vaření, ruční práce či trénování paměti. Nejen že se jedná o smysluplné trávení času seniorů, ale také jde o zachování jejich funkčního stavu a zachování dovedností, které už umí. Je společensky žádoucí, aby se aktivně účastnili společenského života. Tyto aktivity, které pro sluchově postižené seniory pořádají centra pro sluchově postižené, slouží jako volnočasové aktivity k jejich rozvoji. Této oblasti se podrobněji věnuje gerontagogika, která je s andragogikou velmi úzce spojena. (Bertl, 2014)

3.2 Vzdělávací metody andragogiky

Stěžejní částí této práce jsou metody vzdělávání, které využívá andragogika. Tato teoretická část je nezbytná pro výzkum, kde proběhne analýza, kolik těchto metod pracovníci center pro sluchově postižené využívají. Pro přehledné zpracování bylo zvoleno dělení dle Dvořákové a Mužika.

Vzdělávací metodou rozumí Palán cílevědomý, záměrný a koordinovaný postup, kterým se realizuje edukační proces, který se orientuje na dosažení vytyčeného cíle (Palán, 2002). Volba metody při výuce závisí na několika faktorech, např. na vzdělávacím cíli, na složení skupiny, která je vyučována, na znalostech lektora a také na časových a finančních možnostech kurzu. Je vhodné metody kombinovat a střídat, aby došlo k očekávanému efektu a aby lektor udržel pozornost účastníků kurzu.

3.2.1 Metody zaměřené na předání informací

Tyto metody jsou předáváním uceleného učiva účastníkům kurzu. Využívají se primárně pro předávání teoretických poznatků, vysvětlování pojmů a teorií. Vyučování je vedeno frontální výukou, směr komunikace je od lektora k účastníkům. Pro účastníky kurzu je hlavním cílem získání co největšího množství poznatků a informací. Tyto metody jsou čtyři – přednáška a přednáška s diskuzí jsou zaměřené teoreticky, demonstrování a instruktáž jsou zaměřeny na získání dovedností.

Z těchto metod se konkrétně pro výuku sluchově postižených hodí všechny, vhodná je přítomnost tlumočnicka znakového jazyka. Například přednáška je pro vzdělávání větší skupiny sluchově postižených velmi vhodná, jelikož tlumočnick tlumočí stejné informace, které předává vzdělavatel a nedochází ke zkreslení. Pro naučení určité dovednosti je velmi vhodné využít instruktáže, např. při aktivitách jako jsou ruční práce, vaření aj.

A) Přednáška

Jedná se o výklad zaměřený na předání informací účastníkům přednášky, je jednosměrný. Vzdělavatel je aktivní, účastníci spíše pasivní. Vzdělavatel by měl využívat různé pomůcky, aby si udržel pozornost posluchačů. Výhodou je možnost zvolení si náročnějšího tématu a nenáročného vybavení místnosti. Nevýhodou je chybějící zpětná vazba, ztráta pozornosti účastníků, pasivita.

B) Přednáška s diskuzí

Stejně jako u přednášky jde o výklad, který slouží k předání poznámek, nicméně je otevřen diskuzi při sporných tématech nebo otázkách. Diskuze se může zařadit hned během výkladu nebo po jejím skončení. Na otázky mohou odpovídat účastníci nebo lektor. Vzdělavatel kromě předání informací během přednášky také řídí diskuzi a zdůrazňuje zajímavé myšlenky. Výhodná je aktivita účastníků a možnost zpětné vazby. Je náročná na moderování a může se stát, že diskuze nikam nepovede.

C) Demonstrování

Jedná se o názorné předvedení praktických dovedností. Vzdělavatel názorně ukáže danou dovednost, účastníci aktivitu pozorují, čímž se jí učí provádět. Demonstrování se může změnit v instruktáž, pokud si sami účastníci později dovednost vyzkoušejí.

D) Instruktáž

Její první fází je demonstrování, kdy vzdělavatel názorně dovednost předvede a poté dohlíží, instruuje účastníky, aby byli schopni aktivitu sami zvládnout. Výhodou je správné naučení dovedností, tato metoda je obvykle velice efektivní. Nevýhodou je náročnost na místo, které musí instruktáži vyhovovat a také fakt, že není vhodná pro větší počet účastníků. (Dvořáková, 2013)

3.2.2 Metody zaměřené na facilitaci učení

Tyto metody spočívají v aktivitě účastníků, lektor má funkci facilitátora, který napomáhá účastníkům v procesu učení. Důležitým prvkem je zkušenost účastníků, která je základem pro další poznání. Jsou používány převážně aktivizační metody- ty, které umožňují aktivní zapojení účastníků do procesu učení.

A) Případové studie

Pomocí skutečného či vymyšleného problému účastníci pracují samostatně nebo v menší skupině na jeho vyřešení. Vzdělavatel předem připraví případovou studii a poté motivuje účastníky při práci, v závěrečné diskuzi je jejím moderátorem a rekapituluje ji. Je nutná nízká účast studentů (cca 15 osob). Výhodou je srovnání řešeného případu s realitou, či schopnost rozvíjet analytické myšlení. Oproti tomu nevýhodou je velká náročnost na vzdělavatele, který musí mít dobré moderátorské schopnosti a zkušenosti s danou metodou.

B) Hraní rolí

Při této metodě je zvolena problémová situace, ve které si účastníci rozdělí role a snaží se improvizovat jako by se jednalo o reálnou situaci. Cílem je poznat, jak by účastník v dané situaci reagoval a také poznání, jaké mohou být různé motivace vlastních činů, ale i činů ostatních účastníků. Vzdělavatel je v aktivitě spíše v pozadí, hlídá čas, poté moderuje. Před inscenací je nutné, aby připravil zadání. Výhodou je učení účastníků samostatnému myšlení, reakcím a ovládnutí emocí. Nevýhodou je větší náročnost na vzdělavatele.

C) Projektová výuka

Tato metoda spočívá v tom, že vzdělavatel připraví předem projekt, vypracuje základní materiál, na kterém poté studenti pracují samostatně a vzdělavatel dále působí např. jako facilitátor či poradce při problémech. Snahou vzdělavatele by mělo být propojení projektu s reálným životem. Projekt, na kterém účastníci pracují,

je nutné řešit s pomocí teoretických znalostí a praktických dovedností. Účastníci jsou aktivní a samostatně pracují na projektu v menších skupinách. Jsou za projekt a celou práci na něm zodpovědní, musejí si rozvrhnout plán postupu, rozdělit role aj., což je výhodou této metody – učení se samostatnosti. Nevýhodou je opět jako v předchozích případech náročná organizační příprava.

D) Diskuzní metody

Cílem diskuzních metod je naučit účastníky diskutovat s více lidmi. Diskuze je založena na reálném nebo vykonstruovaném problému, který v účastnících vyvolá výměnu názorů. Vzdělavatel je v roli moderátora, který diskusi řídí a v závěru ji hodnotí a uzavírá. Nevýhodou je náročnost na moderátorské schopnosti vzdělavatele a výhodou stimulování účastníků diskuzí.

E) Práce v malých skupinkách

Principem je průběh aktivity v malém počtu účastníků, kteří jsou do skupin rozděleni před samotnou aktivitou. Účastníci pracují společně, vzdělavatel je motivuje, podporuje a stanovuje cíle výuky. Odpovědnost za učení je přesunuta na účastníky kurzu, což je výhodou, nevýhodou je opět náročnost přípravy pro vzdělavatele.

F) Workshop

U workshopu se jedná o: „*pracovní setkání, na kterém vybraná skupina lidí (odborníků na určité téma) v uzavřeném prostředí pracuje na konkrétním a předem zadaném tématu s cílem získat a vyhodnotit nové nápady, námítky, objevovat nové souvislosti, přicházet na nová řešení problémů souvisejících s daným tématem apod.*“ (Dvořáková, 2013) Vzdělavatel působí jako moderátor případně průvodce, účastníci jako specialisté řeší téma na odborné úrovni. Výhodami je aktivita účastníků a zaměření na konkrétní problém. Nevýhodou je náročnost na vzdělavatele a jeho moderátorské schopnosti. (Dvořáková, 2013)

Tyto praktické metody je vhodné používat se sluchově postiženými, z nich hlavně případové studie, kdy si mohou vyzkoušet řešit situace, se kterými se běžně nedostanou do kontaktu, hraní rolí, což je velmi oblíbená zábava pro sluchově postižené a vhodná je i práce v malých skupinkách, kde je možné se věnovat účastníkům vzdělávání na více individuální úrovni, než ve velké skupině. Také je zde umožněn dobrý kontakt s tlumočnickem.

3.2.3 Metody zaměřené na kritické myšlení

Velká část těchto metod se prolíná s předchozími typy, níže je uveden pouze výčet s odkazy předchozí podkapitoly. Metody zaměřené na kritické myšlení se zaměřují na jeho rozvoj, na aktivní, samostatné uvažování a porovnávání myšlenek. Vzdělavatel v těchto přístupech poskytuje účastníkům zdroje, které dále využívají samostatně k aktivní práci. Všechny metody jsou pro zadavatele náročné na přípravu.

A) Aktivní čtení textu

Při práci s textem nejde pouze o přečtení, ale také o aktivní práci s informacemi, které v textu najdeme. Vzdělavatel připraví text, na kterém účastníci pracují a vyhledávají odpovědi na zadané otázky. Je nutná úprava pro sluchově postižené tak, aby byl pro ně text pochopitelný po gramatické stránce. Vhodné je využití obrázků, piktogramů či dalších značek a zjednodušení. Obtížnější pojmy je dobré před zahájením vysvětlit na příkladech.

B) Seminář

Cílem semináře je to, aby účastníci sami pracovali s literárními zdroji a poté svou práci přednesli před skupinou. Jejich úkolem je nastudovat literaturu, což je náročné na jejich přípravu, poté na praktickém semináři diskutují o daném problému. Vzdělavatel musí připravit materiály, zadat literaturu a poté řídit diskusi. (Dvořáková, 2013)

Dalšími jsou: *diskuzní metody* viz 3.2.2, *práce v malých skupinách* viz 3.2.2, *přednáška s diskuzí* viz 3.2.1, *hraní rolí* viz 3.2.2 a *případové studie* viz 3.2.2

3.2.4 Metody zaměřené na rozvoj kreativity a řešení problémů

Výčet kreativních metod zde zmíněných není úplný. Jedná se o výčet těch metod, které se v současné době nejvíce využívají a to nejen ve vzdělávání dospělých. Tyto metody pomáhají odbourat předsudky, vyřešit obtížné úkoly, učí práci ve skupině, velký vliv zde má asociace. (Mužík, 1998)

A) Brainstorming

Technika spočívá v řešení problému, který je řešen pomocí neomezované diskuze. Účastníci se volně vyjadřují k problému, každý nápad či návrh se zaznamenává, i když se může zdát nesmyslný, nikdo myšlenky necenzuruje ani neupravuje. Po fázi kdy jsou řečeny všechny myšlenky, následuje fáze, ve které se diskuze vyhodnocuje. Vzdělavatel dohlíží na dodržování pravidel - např. zákaz kritiky, všichni účastníci jsou si rovni. Někdy může být vzdělavatel zapisovatelem. Účastníci jsou aktivní, ideální počet je 4-12 osob, což umožňuje každému se projevit. Při větším počtu může být neefektivní.

B) Brainwriting

Je písemnou formou brainstormingu a někdy je tato metoda číselně označována jako 6 – 3 - 5. Šest účastníků napíše na papír tři návrhy řešení do pěti minut. Poté svůj papír s vypracovanými návrhy předá sousedovi, ten si jej přečte a může něco přidat. Takto se pokračuje, dokud všechny návrhy neprojdou přes všechny účastníky. V dalším kole může dojít k odstranění některých návrhů. Počet účastníků je 6, což mimo jiné umožňuje kreativitu.

C) Myšlenkové mapy

Technika zaměřená na zmapování myšlenkového procesu pomocí grafického znázornění, barev, symbolů a značek. Účastník sám tvoří myšlenkovou mapu na základě informací od vzdělavatele o metodice tvoření myšlenkových map. Výhodou je celostní pohled na problém, snadné zapamatování a naučení. Nevýhodou je fakt, že je myšlenková mapa srozumitelná jen jejímu autorovi. (Dvořáková, 2013)

3.3 Současné trendy ve vzdělávání dospělých

Současnými trendy ve vzdělávání je větší potřeba samostudia, hlavně u dospělých, kteří si zvyšují kvalifikaci při zaměstnání, rozvoj komunikačních a informačních technologií a jejich využití ke vzdělávání - distanční vzdělávání a e - learning. V následujících kapitolách budou některé tyto trendy stručně seřazeny a bude zde vysvětlena možnost použití těchto metod pro sluchově postižené.

3.3.1 Distanční vzdělávání

Jedná se o jednu ze vzdělávacích forem, jejímž hlavním cílem je umožnit průběžné vzdělávání. Této formy využívají hlavně studenti, kteří nemohou studovat v prezenčním studiu - v cestě jim stojí různé bariéry jako je vzdálenost, omezení zaměstnáním, zdravotní hendikep. Proto je tato forma především využívána dospělými a to také vzhledem k náročnosti na studujícího.

Přednostmi distančního vzdělávání je: **flexibilita** - časová (student si sám určí studijní rozvrh podle svých schopností), *místní* (není nutné do školy často dojíždět, což je finančně výhodné) a *obsahová* (studijní program podle potřeby studenta). Dalšími přednostmi je samostatnost, kdy je možná individualizace podle tempa daného jedince. Nezbytná je podpora studujících jak prezenčně, tak pomocí multimediálních technologií, které umožňují rychlou a efektivní komunikaci.

Nevýhodami distančního vzdělávání je v ČR nedostatek zaškolených pedagogů a studijních materiálů, které by vyhovovaly studentům v distančním vzdělávání. Problémem jsou ale i zvýšené nároky na technické vybavení a na pracovníky v organizovaných pracovištích - centrech distančního vzdělávání. Také izolovanost při studiu je pro studenty distančního studia problémem, ale ten může být řešen například skupinami studentů, kteří spolu komunikují přes komunikační média - Facebook, Skype a další. Distanční vzdělávání také často využívá multimediálních technologií, touto formou je e - learning, který je jednou z forem distančního vzdělávání. (Zlámalová in Veteška a Vacínová, 2011)

Distanční vzdělávání může být dobrou alternativou pro sluchově postižené, je možné, aby se na studium připravovali doma, ze studijních materiálů. V obtížnějších situacích je možné využít podpory tlumočnicka, který může zprostředkovávat komunikaci při zkouškách, přednáškách, které ale nejsou tak časově náročné jako při prezenčním studiu. Většina informací či důležitých dokumentů se dá najít na stránkách, v informačním systému dané školy, studijním oddělení, případně v centru distančního vzdělávání.

3.3.2 E - learning

Jak je v práci zmíněno, e- learning je jedna z forem distančního vzdělávání, kdy se využívá hlavně multimediální podpory. Ovšem nejedná se o pouhé sdílení výukových materiálů, tím je tzv. e- reading.

E- learning je vždy řízený a využívá stejné výukové metody jako vzdělávání prezenční. Mezi časté nedorozumění či mýty patří např. to, že není vhodný pro starší osoby, které mají problém zvládnout práci s technickými prostředky. Ovšem pokud práci s nimi zvládnou, samotný e- learning jim nedělá problémy.

Mezi největší výhody e- learningu patří jistě to, že je možné na studijní text rychle reagovat, umožňuje otevírat hypertextové odkazy, které studijní materiály obohacují a další informace. V současné době dochází k práci s výukovými oporami s vnitřní inteligencí. Tyto programy pracují tak, že při práci s každým studentem reagují individuálně podle studentova dosaženého postupu, jeho tempa či nabízejí možnost individuálně se doučit problémové úseky. (Zlámalová in Veteška a Vacínová, 2011)

E- learning může být také dobře využíván pro sluchově postižené, pokud je správně nastaven a pokud sluchově postižený potřebuje, je možné mu poskytnout podporu tlumočnicka znakového jazyka, jelikož při tomto typu studia by mohlo docházet k větším komunikačním problémům a chybám při čtení a učení studijních textů.

3.4 Problémy doprovázející vzdělávání dospělých

Nezbytnou součástí této práce je také kapitola, která stručně charakterizuje problémy, které se mohou vyskytnout při procesu vzdělávání dospělých a sluchově postižených. Toto téma je zmíněno také v kapitole Specifika Neslyšící komunity viz kapitola 1.3.

Při vzdělávání dospělých je nutné zohlednit, že se nechovají stejně jako děti a mají na vzdělávání obvykle jiné požadavky. Mezi ně například patří: dospělí požadují, aby informace, které se naučily, byly hned v praxi použitelné, potřebují cíle výuky ovlivňovat dle svých potřeb a informace přijímají přes vlastní filtr. V konkrétní skupině lidí, kterou vzdělavatel vyučuje, je nutné zjistit specifika této skupiny, zejména: intelektuální způsobilost, předchozí zkušenosti a motivaci účastníků k učení.

V odborné literatuře je možné nalézt i určité ideální typy účastníků, se kterými je možné se na kurzu setkat, které popisuje např. Plamínek:

- a) **Mluvka**- rád se poslouchá, často a dlouho mluví,
- b) **Ideál**- ideální účastník- tedy ten, který: respektuje omezení, ale chce věci pochopit, je tolerantní k ostatním, vztah mezi ním a vzdělavatelem je partnerský,
- c) **Rejpal**- dělá poznámky, které mohou zraňovat i ostatní,
- d) **Puntičkář**- je přesný- hlídá čas, upozorňuje na překlepy v materiálech apod.,
- e) **Dříč**- záleží mu na každé minutě, chce vzdělávání využít do poslední volné chvíle, přetahuje do přestávek či chce nahrazovat hodiny večer,
- f) **Specialista**- zajímá se o informace ze svého oboru, ostatní mu připadají nudné,
- g) **Titán**- ješitný, rád slyší chválu, odmítá kritiku, může přejímat roli vzdělavatele- má dojem, že je „ředitel zeměkoule“,
- h) **Obdivovatel**- ve všem souhlasí se vzdělavatelem, okřikuje ostatní. (Plamínek, 2010)

Kromě těchto „prototypů“ účastníků vzdělávacího procesu se může lektor setkat s jinými problémy. Ne každý účastník se účastní z vlastní vůle, takže někteří mohou brát vzdělávání jako nutné zlo. V kurzu také může být buď jeden, nebo více účastníků pasivních, což výuku naruší. Problémem se mohou stát účastníci, kteří pouze zkouší

lektora, co dovede, takže si dopředu připravují otázky, aby lektora „nachytali“. Je také možné, že si mezi sebou nerozumí účastníci kurzu, pokud se jedná o skupinovou výuku. Vzdělavatel musí být na takové možnosti připraven, je proto vhodné zvolit prevenci, pokud vidí, že se nějaký problém začíná vyskytovat- změna míst v místnosti, zařazení jiných aktivit a domluva s účastníky na tom, co od daného kurzu požadují. (Bertl, 2014)

Hlavním problémem vzdělávání sluchově postižených je nesporně komunikace a porozumění, což může zapříčínovat nepochopitelnost textu, špatnou textovou komunikaci, jiný způsob komunikace také znamená, že Neslyšící mají jiné slovní hříčky, jiné přísloví a rčení, zatímco ty, které zná většinová společnost je pro ně nepochopitelná.

Aby byla možná práce lektora spolu se sluchově postiženým, je nutné, aby byla výuka přizpůsobena sluchově hendikepovanému, a nejlépe tlumočena do znakového jazyka. Pro některé účastníky stačí, pokud je přítomen tlumočnick, který dané učivo, materiály a další tlumočí do znakového jazyka nebo napomáhá s komunikací.

U nedoslýchavých či uživatelů sluchadel nebude tento problém tak výrazný a dostatečné opatření znamená např. správné mluvení, aby bylo možné odezírat, hlasitější přednes nebo použití indukční smyčky. I pro tyto osoby může být efektivní podpora tlumočnicka nebo člověka, který jim pomůže zprostředkovat komunikaci, která je náročnější na porozumění.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VYMEZENÍ VÝZKUMU A VÝZKUMNÉHO VZORKU

V praktické části je nutné jako první vymezit výzkumný cíl, dále popsat výzkumný vzorek a analyzovat postup a sběr dat. Autorka se také bude zabývat otázkou etiky výzkumu, která hraje výraznou úlohu při získávání dat a která je důležitá pro navození otevřené atmosféry při rozhovorech s konverzačními partnery.

4.1 Výzkum a vymezení cíle práce

Cílem této práce je nastínit celkovou situaci ve vzdělávání sluchově postižených v České republice se zaměřením na dospělé a zjistit, jaké problémy vzdělávání této skupiny doprovázejí. Cíl je zaměřený také na zjištění toho, jak se těmito problémy vyrovnávají pracovníci centra pro sluchově postižené. Autorka práce se snažila zmapovat, jaké metody vzdělávání využívají pracovníci při vzdělávání sluchově postižených a zda jsou tyto metody efektivní.

Z těchto cílů vytvořila autorka výzkumnou otázku ve znění: ***Jaké problémy doprovázejí vzdělávání sluchově postižených dospělých v centru pro sluchově postižené a jaké metody práce pracovníci používají?***

Na výzkumnou otázku autorka odpovídá kvalitativním výzkumem, který byl vhodnější variantou z důvodu nízkého počtu respondentů, tedy pracovníků, kteří v centru pracují a vykonávají takovou činnost, která je dle autorky považována za vzdělávací. Dle Hendla je kvalitativní výzkum prací v terénu, kterou podniká výzkumník, aby poznal nové osoby a nasbíral od nich potřebné informace. V terénu je možné získat informace přímo od zúčastněných osob, což je cílem této práce (Hendl, 2005).

Kvalitativní výzkum byl zvolen i z toho důvodu, že umožňuje proniknout více do hloubky a tak poznat metody, které pracovníci používají ke vzdělávání dospělých s vadou sluchu. Jejich osobní zkušenosti s řešením problémů mohou být užitečné také pro další čtenáře, kteří řeší stejné problémy na pracovišti, či pro studenty, kteří se na práci se skupinou teprve připravují. V této práci mohou získat informace, jak připravit své pracovní materiály pro sluchově postižené a jakým chybám se vyvarovat, případně na jaké problémy se mohou připravit.

Z hlediska časového vymezení výzkum probíhal v centru pro sluchově postižené. Centrum nabízí různé druhy služeb- např. podpora při řešení problémových či složitých situacích, poradna, sociálně - aktivizační služby, volnočasové aktivity a tlumočení. Klienty jsou většinou senioři, ale i mladí lidé, kteří potřebují podporu tlumočnicka nebo sociálního pracovníka.

Výzkum probíhal přibližně po dobu jednoho měsíce a každý rozhovor trval přibližně 15-20 minut dle aktivity konverzačního partnera. Pracovníkům byly nejdříve poslány otázky, aby si je mohli ještě před rozhovorem přečíst a věděli, na jaké téma se bude rozhovor provádět. Poté dle časových možností jednotlivých pracovníků byly provedeny rozhovory v samostatné místnosti, aby měl výzkumník společně s konverzačním partnerem soukromí.

Všechny rozhovory byly nahrány na diktafon, což umožnilo doslovný přepis informací. Tato metoda usnadňuje výzkumníkovi práci, protože nemusí informace zapisovat a může se plně věnovat konverzačnímu partnerovi. Poté byly rozhovory a data z nich získaná analyzována pro účely výzkumu.

Konverzačním partnerům nebyla nabídnuta možnost editace rozhovoru, pokud by o ni ale výslovně požádali, bylo by jim vyhověno. Autorka práce nechtěla tuto možnost nabízet přímo z důvodu možné úpravy a cenzury informací ze strany konverzačních partnerů. Žádný z konverzačních partnerů neměl zájem o editaci rozhovoru.

4.2 Výzkumný vzorek

Celkový počet konverzačních partnerů, kteří se zúčastnili výzkumu, je šest pracovníků centra pro sluchově postižené. Tito pracovníci byli do výzkumu vybráni pomocí metody účelového výběru.

Účelový výběr jsou dle Dismana ty informace, které jsou dle posouzení výzkumníka důležité. Tato metoda je ovšem široce používána. Její nevýhodou je, že výsledky nelze aplikovat na celou populaci, ani je generalizovat, ale lze je vztáhnout pouze k danému zkoumanému vzorku. Proto je také nutné vzorek pečlivě popsat, aby bylo zřejmé, koho autor do vzorku zařazuje. (Disman, 2002)

Do výzkumu autorka zařadila pracovníky centra pro sluchově postižené, kteří přímo vyučují sluchově postižené- např. počítače, znakový jazyk, český jazyk, ale také pracovníky kteří se věnují volnočasovým aktivitám- vaření, ruční práce, trénování paměti a v neposlední řadě také pracovníky, kteří pracují v poradně a klienty vzdělávají spíše prakticky tzv. občanskému vzdělávání - řešením problémových situací, znalostí zákonů aj.

Při kontaktování autorka využila svého postavení participanta jako pozorovatele, jelikož v denním centru pracuje, ovšem pouze externě. Výzkumník má velkou výhodu v tom, že se v daném tématu orientuje, zná jej, nicméně nevýhodou je, že výzkumník může ztratit odstup při zkoumání. Tomuto jevu se přezdívá fenomén go native. Je nutné s tímto fenoménem počítat a být na něj připravený a maximálně dodržovat etické zásady výzkumu (Disman, 2002).

Celkově bylo dotazováno 6 pracovníků- 1 pracovník, který pracuje v poradně a zároveň pořádá osvětové přednášky a 5 pracovníků, kteří se věnují volnočasovým aktivitám, z nichž je jeden externí pracovník. Všichni konverzační partneři jsou ženy. Zde uvádím jejich stručnou charakteristiku:

Konverzační partner č. 1

Žena, věk 25 let, magisterské vzdělání v oboru sociální pedagogika, pracuje jako pracovník sociálně aktivizačních služeb.

Konverzační partner č. 2

Žena, věk 25 let, bakalářské vzdělání v oboru vzdělávání dospělých, pracuje na pozici sociální pracovník v tlumočnických službách, pořádá osvětové přednášky z oblasti sociální politiky a sociální péče.

Konverzační partner č. 3

Žena, věk 24 let, dosažené vzdělání je Vyšší odborná škola v oboru sociální práci, dále pokračuje ve studiu, externí pracovník pro volnočasovou aktivitu trénování paměti.

Konverzační partner č. 4

Žena, věk 27 let, magisterské vzdělání v oboru Sociální pedagogika a volný čas. Pracuje na pozici sociálního pracovníka a zároveň pracovníka v sociálních službách.

Konverzační partner č. 5

Žena, věk 26 let, titul diplomovaný specialista v oboru Sociální práce a sociální pedagogika. Pracuje jako sociální pracovník v sociálně- aktivizační službě.

Konverzační partner č. 6

Žena, věk 32 let, magisterské vzdělání v oboru informačních a knihovnických studií. V současné době pracuje jako tlumočnick, předtím pracovala jako pracovník v sociálních službách jako sociálně - aktivizační pracovník.

4.3 Sběr dat

Konverzační partneři byli vybráni pomocí metody účelového výběru, kdy autorka výzkumu účelově vybrala charakteristiky, které od konverzačních partnerů požaduje. Těmito charakteristikami bylo zaměstnání, ve kterém pracovník prováděl vzdělávání sluchově postižených a nutnost přímé práce se sluchově hendikepovanými. Díky práci v centru pro sluchově postižené bylo pro autorku práce jednoduché najít ty pracovníky, kteří tato kritéria splnili a oslovit je pro rozhovor. Osloveno bylo celkem 7 pracovníků centra pro sluchově postižené, z nich se šest výzkumu účastnilo, jeden z nich účast odmítl z důvodu velkého pracovního vytížení.

Sběr dat byl proveden pomocí kvalitativního výzkumu a metody hloubkového rozhovoru. Ten umožňuje zaměřit se na zkušenosti konkrétních lidí, kteří mají s tématem zkušenost. Autorka práce zvolila rozhovor polostrukturovaný, proto, že vhodně kombinuje strukturovaný a nestrukturovaný rozhovor. K tomu Miovský uvádí: *„Polostrukturované interview je zřejmě vůbec nejrozšířenější podobou metody interview, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného interview.“* (Miovský, 2006, str. 159)

Výhodná je možnost doptávat se konverzačních partnerů na podrobnosti, u kterých má výzkumník pocit, že pomohou rozvinout téma a zjistit více informací. Autorka výzkumu vytvořila celkem 13 otázek, které byly většinou dále rozvíjeny doplňujícími otázkami. Tato metoda umožnila držet se tématu a zbytečně od něj neodbíhat, ale zároveň zde byla možnost otázku vynechat, pokud byla zodpovězena například předchozí odpovědí nebo otázku změnit podle potřeby. Dalšími metodami, které byly při výzkumu využity, je například analýza a syntéza získaných informací či metoda komparace v provedených rozhovorech.

4.4 Etika výzkumu

Nedílnou součástí každého výzkumu je jeho etická stránka. Jeho důležitost vyzdvihuje například i Hendl. Ten určuje základní okruhy etiky, kterými by se měl každý výzkumník před samotnou prací zabývat. Autorka práce považuje za nejdůležitější tyto okruhy: soukromí, informovaný souhlas a emoční bezpečí. (Hendl, 2005)

4.4.1 Soukromí konverzačního partnera

Pro konverzační partnery je důležité vědět, zda je výzkum anonymní. Autorka této práce KP informovala hned na začátku rozhovoru, že nikde nebude uvedeno jejich jméno ani informace, podle kterých by je mohl někdo poznat. Proto není v práci konkrétně vymezeno, v jakém zařízení byl výzkum prováděn, ačkoliv to není citlivá informace. Je to z důvodu zachování anonymity pracovníků a také samotné organizace. Některé údaje byly vynechány, ale tak, aby nebyla výsledná zpráva narušena.

4.4.2 Informovaný souhlas

Konverzační partner by měl být informován nejen o samotném výzkumu, ale i o celé práci, pokud si to přeje. Konverzační partneři tohoto výzkumu byli informováni o výzkumu, o jeho potřebě v této bakalářské práci. Vždy na začátku rozhovoru byli autorkou práce dotázáni, zda jim nevádí nahrávání na diktafon.

4.4.3 Emoční bezpečí

Ve výzkumu je důležité dbát na to, že konverzační partner při rozhovoru sděluje informace, které jsou citlivé, nejedná se o banální informace. Proto je nutné mít při rozhovoru takové prostředí, které umožní konverzačnímu partnerovi, aby se výzkumníkovi otevřel a cítil se dobře, aby podal informace i o zkušenostech, které by běžně neřekl. Autorka výzkumu proto vedla rozhovory v klidné místnosti v přítomnosti dotazovaného a výzkumníka. Nejdříve byly pokládány otázky, které se týkaly vzdělání nebo práce KP, až poté následovaly těžší otázky v podobě problematických situací v práci. Emoční bezpečí bylo podpořeno tím, že konverzační partneři výzkumníka znali a atmosféra byla otevřenější.

5 ANALÝZA DAT

Stěžejní částí práce je samotný výzkum, který byl v rámci psaní práce sestaven a realizován. Analýza dat byla provedena pomocí využití metody komparace jednotlivých informací v rozhovorech, které se buď shodovaly, nebo významně odlišovaly. Autorka práce dále označila stěžejní části, které se ve všech rozhovorech opakovaly a které byly i obvykle i položenými dotazy. Tyto stěžejní části spolu jsou porovnávány jako proměnné, které jsou na sebe závislé. Např. část, která se týká vzdělávání pracovníků, úzce souvisí s navazujícím a profesním vzděláváním u pracovníků. Analýza dat z rozhovorů s konverzačními partnery bude doplněna citacemi z rozhovorů, které budou pro přehlednost vyznačené kurzívou.

5.1 Vzdělání pracovníků

Tato podkapitola se zaměřuje na dosažené vzdělání pracovníků. Autorka práce se domnívá, že tato informace, ačkoliv je často dotazována bez zjevného důvodu, je v této práci důležitou informací. Autorka hledala souvislost mezi dosaženým vzděláním pracovníků center pro sluchově postižené a jejich dalším vzděláváním. Cílem podkapitoly je popsat a srovnat, jaké dosažené vzdělání mají konverzační partneři a porovnat je s další oblastí.

Všichni konverzační partneři mají vysokoškolské vzdělání, dva z nich mají vystudovanou Vyšší odbornou školu, jeden má dokončené bakalářské vzdělání a tři zbývající mají magisterské vzdělání. Všichni pracovníci až na jednoho vystudovali v oboru, který úzce souvisí s jejich pozicí, tedy sociální práci, sociální pedagogiku a jeden pracovník má bakalářské vzdělání v oboru vzdělávání dospělých. Jediný pracovník, který tvoří výjimku má vystudovaná informační a knihovnická studia. Tato skutečnost pouze dokazuje, že všichni pracovníci mají odpovídající vzdělání dle zákona o sociálních službách. Autorka práce také vzdělání konverzačních partnerů přisuzuje tomu, že se jedná o mladé pracovníky do 35 let, u kterých je vysokoškolské vzdělání častější.

Všichni pracovníci na plný úvazek ve svém dalším vzdělávání pokračují, jako sociální pracovníci mají ze zákona danou povinnost absolvovat kurzy či jiné vzdělávání.

Výjimkou je KP3, která pokračuje v navazujícím studiu a je pouze externím pracovníkem volnočasových aktivit, který zákonu o sociálních službách nepodléhá. Další vzdělávání někteří pracovníci uvedli i v rozhovorech, např. KP2: *„Přímo ve vzdělávání sluchově postižených ne, mám ze zákona dané vzdělávání pro sociální pracovníky, to je málokdy takto zaměřené, je spíše obecné.“* Všichni pracovníci spíše uváděli obecné zaměření vzdělávání, jako tvořivé kurzy, obecné informace či teoretické znalosti sociální práce (příspěvky, důchody, dávky apod.) ve kterých se vzdělávají. Žádný z pracovníků přímo nenavštěvoval kurz, který by byl zaměřen na vzdělávání sluchově postižených. Autorka práce se domnívá, že je to nejspíše z důvodu malé nabídky těchto specificky zaměřených kurzů a také proto, že pracovníci nechtějí ztratit všeobecnější přehled v sociální práci, ačkoliv pracují s konkrétní skupinou osob. Tento názor výzkumnice potvrdila i KP5: *„Dále se vzdělávám, ale celkově v sociální sféře, nijak se nespecializuji přímo na neslyšící. Nechtěla bych ztratit široký rozměr vzdělávání všech sociálních skupin.“*

Pracovníci také uváděli, že se dále vzdělávají hlavně ve znakovém jazyce. Autorka práce to přičítá tomu, že mají o svůj obor zájem a také že pracovníkům záleží na efektivnější komunikaci s klienty, bez toho aniž by museli využívat tlumočníka. Příkladem je KP4, který uvedla, že studuje znakový jazyk a zlepšuje komunikaci se sluchově postiženými: *„Aktuálně navštěvuji kurz znakového jazyka a snažím se zlepšovat v celkové komunikaci se sluchově postiženými i formou odezírání.“* Kromě KP4 navštěvují kurz znakového jazyka ještě další 3 pracovníci a i ostatní se vzdělávají ve znakovém jazyce, ovšem mimo vzdělávací kurz.

Ochotu vzdělávat se i mimo rámec zákonných povinností autorka práce přičítá tomu, že se jedná o mladé pracovníky, kde může hrát roli to, že mají o danou profesi zájem a jejich práce je baví, také může být určitým faktorem to, že ve svém věku nejspíše nemají rodinu, takže mají více času na sebevzdělávání, ve kterém se realizují. Je určitě velmi pozitivní zprávou, když pracovníci mohou navštěvovat tyto kurzy a vzdělávat se v komunikaci s klienty, což jim v tomto případě umožňuje i vedení organizace.

5.2 Využívané metody

Stěžejním bodem výzkumu byly využívané metody výuky, které používají pracovníci center pro sluchově postižené. Autorka práce zjistila zajímavé informace ohledně využívaných metod.

Hypotézou při psaní této práce bylo, že pracovníci budou využívat přiměřené množství metod, ovšem nebudou je umět přesně popsat dle teoretického dělení a také nebudou znát příliš moderních přístupů. Nicméně se ukázalo, že nejenže pracovníci využívají velké množství metod, tak je také různě kombinují a umí je i teoreticky popsat a pojmenovat. Modernější přístupy ke vzdělávání nejsou příliš využívány a nebyly konverzačními partnery zmíněny, což autorka práce připisuje tomu, že v daném zařízení není prostor pro využívání modernějších technik.

Nejčastěji zmiňované jsou metody zaměřené na předání informací- přednášky, případně přednášky s diskuzí. Nejvíce využívají metody zaměřené na předávání informací pracovníci, kteří pracují v poradně pro sluchově postižené, kde je jejich náplní právě předání důležitých informací a jejich vysvětlení.

Přednášku určitým způsobem vedl každý pracovník, hlavně pokud učil větší skupinu lidí, pokud se jednalo o výuku individuální, také se velmi často jednalo o přednášku spojenou s diskuzí za použití dalších metod. K přednáškám např. KP3: *„Pokud pracuji s tou velkou skupinou, tak to je klasická přednáška, na konci bývá obvykle diskuze. V malé skupině různé metody střídám, používám jak přednášku, kterou třeba kombinuji s diskuzí, určitě nevyužívám jenom jednu metodu v jedné hodině.“*

Přednášky pro větší skupinu vede také KP2, která pořádá přednášky na téma sociální politiky- tedy různé dávky, příspěvky a předává klientům informace, aby se v problematice orientovali: *„Taky využívám metodu přednášky, kdy pořádám přibližně jednou měsíčně vzdělávací akci, kdy vysvětluji určité dávky větší skupině lidí.“* Z toho lze usuzovat, že pracovníci, se kterými byly vedeny rozhovory, považují metodu přednášky za efektivní styl výuky. Je zřejmé, že se může jednat o velmi účinnou metodu, zvláště pokud se vzdělavatelem pracuje tlumočnický znakového jazyka, který konverzaci tlumočí v reálném čase a celou, takže se ke klientovi dostane celé sdělení.

Častou využívanou metodou, kterou také zmínil každý pracovník je metoda demonstrování. Pracovníci tento způsob výuky většinou označovali jako názorné ukázky, kdy klientovi věc přesněji popíšu, vysvětlí, případně pomocí obrázků nebo piktogramů zjednoduší. Tyto metody byly využívány hlavně z důvodu zmenšení komunikační bariéry nebo odstranění komunikačních problémů. K této metodě se vyjádřila např. KP5: *„Nejvíce používám obrázky, je to i jedna z těch jednodušších metod, abychom se s klientem pochopili.“*

Pracovníci v sociálně - aktivizačních službách také využívají metodu instruktáže, příkladem jsou volnočasové kurzy vaření nebo ručních prací. Autorka práce považuje výběr metody demonstrování a instruktáže jako velmi vhodné pro osoby se sluchovým postižením, kteří využívají názorné komunikace v mnohem větší míře než většinová společnost. Mimo instruktáže a demonstrování zmínila KP1 například i netradiční metodu výuky pomocí pantomimy. KP1: *„Při práci s neslyšícími na programu je důležité, aby vše bylo hodně názorné. Často je potřeba užívat pantomimu. Také je potřeba používat piktogramy a obrázky.“*

Další využívané metody jsou z kategorie metod zaměřených na facilitaci učení-práce v malých skupinách, diskuzní metody, které se potom prolínají i s metodami, které jsou zaměřené na kritické myšlení, což je diskuze nebo její další formy a také práce v malých skupinkách, kde je umožněno věnovat se jednotlivým účastníkům vzdělávání individuálně.

Metody zaměřené na kreativní myšlení, které jsou zmíněny v teoretické části této práce, nebyly konverzačními partnery zmíněny, což autorka připisuje tomu, že není úplně možné je technicky využívat buď s danou skupinou osob, nebo vzhledem k aktuálnímu počtu účastníků, kteří se výuky účastní. Dalo by se ale říci, že jiné kreativní metody jsou využívány, příkladem mohou být kreativní kurzy pro klienty, či využívání kreativních metod- kreslení, tvořivá činnost, pracovní listy apod.

Tato kapitola tedy ukazuje, jaké metody využívají pracovníci center pro sluchově postižené. Ukázalo se, že metody, které využívají, umí dobře pojmenovat a označit, což je dobré pro plánování dalšího postupu či kooperaci s dalšími pracovníky.

5.3 Pracovní pozice

V této kapitole autorka práce porovnává danou pracovní pozici pracovníka (pracovník v sociálních službách, sociální pracovník) s metodami, které využívá. Je poměrně problematické generalizovat pracovníky dle jejich pracovního postavení, jelikož je časté, že se profese překrývají, nebo pracovníci fakticky vykonávají obě pozice najednou. I přesto je možné porovnat a vyvodit rozdíly, které se týkají konverzačních partnerů v tomto výzkumu.

U konverzačních partnerů, kteří pracují jako sociální pracovníci nebo je jejich práce kombinací PSS a SP zaznamenala autorka práce to, že je u nich častější, že se vzdělávají i na seminářích, které jim nařizuje zákon o sociálních službách, podle kterého musí mít určitý počet hodin vzdělávání v oboru sociální práce.

KP2 a KP4 se oba shodli na tom, že jsou pro ně tyto semináře a kurzy efektivním zdrojem materiálů nebo inspirace na materiály pro klienty. Je pozitivní zprávou, že ačkoliv nejsou semináře a kurzy zaměřené přímo na práci se sluchovým postižením, pracovníci center z nich přesto dokážou vytěžit přínosné informace.

Další informací, která vyplynula z výzkumu, je to, že konverzační partneři, kteří pracují v poradě nebo jako SP v sociálně - aktivizačních službách využívají převážně metody, které slouží k předání informací klientovi - tedy přednášky, přednášky s diskuzí případně instruktáž, kdy klientovi ukazují, jak se vyplňují různé žádosti na úřady apod.

Naproti tomu pracovníci, kteří pracují s klienty v sociálně - aktivizačních službách buď jako SP, PSS, tlumočníci nebo jako lektoři volnočasových aktivit využívají převážně metody, které jsou zaměřené na facilitaci učení - tedy práce v malých skupinkách, diskuzní metody a další metody, které jsou kreativně zaměřené- ruční práce, při kterých využívají metody demonstrace a instruktáže, při kterých pracovníci ukazují klientům, jak mají správně postupovat a provádět danou činnost, kterou pracovník demonstruje.

Tuto metodu využívají například i pracovníci, kteří vyučují informační technologie, kdy klientům připravují obrázkové a návodné manuály, podle kterých klienti pracují samostatně. KP4 k tématu řekla: *„Klientům také tvořím postupy práce, které bych*

prakticky dělat nemusela. Je to pouze na nich, jestli si dělají z výuky poznámky nebo ne.“ Konverzační partnerka také dodala, že klienti tuto její práci moc neoceňují, naopak ji berou jako samozřejmost.

Tento manuál, či návody na práci popisuje i KP5, která je s klienty také využívala: *„Každý klient pak také dostane výukový materiál-manuál k probíranému učivu formou obrázků a psaného textu, taktéž velice názorného.“* Tato konverzační partnerka také uvedla, že shledává tuto metodu jako velmi efektivní pro výuku sluchově postižených.

Autorka práce zjistila, že pracovníci tedy využívají různé metody dle povahy jejich práce a také na základě toho, zda vzdělávají klienty individuálně nebo skupinově. Při individuální výuce je větší prostor pro naučení dovedností, což využívají pracovníci, kteří vyučují informační technologie nebo individuální trénování paměti.

K tomu KP3 uvedla: *„Co se týče metod, využívám různé i podle toho, zda pracuji s jedním nebo více klienty. Když je to jeden klient, je náročnější moje příprava, musím mít materiály vypracované, aby se dalo celou hodinu pracovat, ve skupinové práci část hodiny mluvíme o tom, jak se klienti měli a různě diskutujeme, takže to je takové volnější.“* Konverzační partnerka tedy připustila, že je styl práce jiný i na základě toho, zda pracuje s jedním nebo více klienty. Dle zjištění autorky výzkumu KP3 vede jak individuální výuku, tak skupinovou výuku trénování paměti.

Je vhodné tedy vzdělávací metody volit dle náročnosti, možnostech lektora a také na možnostech studijní skupiny.

5.4 Problematické situace

Pracovníci center pro sluchově postižené se musí vyrovnávat i s problematickými situacemi, které je při vzdělávání dospělých sluchově postižených doprovázejí. Každý z konverzačních partnerů uvedl, že zažil nějakou nepříjemnou nebo problematickou situaci, kterou musel řešit.

Nejčastěji se jednalo o komunikační problémy s klienty, o těch se zmínili všichni konverzační partneři. Většina z nich však tyto problémy označovala jako menší nedorozumění, které se daly řešit přítomností tlumočníka nebo osoby, která napomáhá s komunikací. Někteří konverzační partneři se chtěli problematických situací z důvodu komunikace do budoucna vyvarovat, a proto navštěvovali kurzy znakového jazyka.

Dále také někteří konverzační partneři nechtěli příliš o tématu problematických situacích mluvit, někteří popsali, s čím se setkali zcela otevřeně. Např. KP5 uvádí, že dle jejího názoru jsou sluchově postižení určitým chováním typičtí a to může způsobovat problémy. *„Problémy vidím hlavně na straně klientů, neřekla bych, že je to chyba komunikace, ale většina klientů, se kterými jsem přišla do kontaktu, nejsou vzdělaní, chybí jim všeobecný přehled a slovní zásoba. Takže i když je jim výuka dopodrobna a základně vysvětlována, stejně nerozumí.“* KP5 tento problém vyřešit zatím nedokázala, připravuje jednodušší a názornější materiály, ale i s těmi má problém a doufá, že se situace do budoucna zlepší a dokáže klientům vytvořit funkční materiály.

Autorka práce považuje jako vhodné řešení této situace například poradu s kolegy, kteří mohou pracovníci doporučit nové způsoby přípravy materiálů a vedení výuky, tak aby nedocházelo k chybám v komunikaci. Dle výzkumnice tato situace u KP5 nastala z důvodu krátkého setrvání na současné pozici, tedy nedostatkem zkušeností s danou cílovou skupinou sluchově postižených.

Podobnou zkušenost s komunikačními problémy popisuje i KP3, která popsala situaci, kde bylo problémem konkrétní téma její výuky trénování paměti. Jedné z kliente téma nevyhovovalo: *„Taky jsem měla později hodinu a na ní jsem vybrala třeba téma Česká přísloví a rčení, ale nedošlo mi, že v českém znakovém jazyce ty přísloví nedávají smysl a neslyšící je nechápou, neznají a nepoužívají.“* KP3 vyřešila problematickou

situaci domluvou s danou klientkou a zlepšením své výuky tomu, jak to vyhovovalo účastníkům vzdělávání. Sama KP3 si řešení pochvaluje a připadá jí velmi efektivní. Tato problematická situace je popsána i v teoretické části, kde je právě na problém odlišných přísloví, vtipů a rčení upozorněno jako na jeden z problémů, které mohou snadno nastat u nezkušených pracovníků, kteří se ještě neorientují ve zvycích komunity Neslyšících.

Další velmi podobnou zkušenost uvádí i KP6, která k problémovým situacím řekla: „*Bohužel u některých klientů je komunikace obtížná, nechápou souvislosti, pojmy, mají snížené rozumové schopnosti.* Dále KP6 uvedla, že situaci řeší buď poradou s kolegy, nebo pomocí odborné literatury, což může být vhodným řešením potíží. To, že konverzační partneři zaznamenávají určité typické chování u skupiny Neslyšících, jen potvrzuje závěry autorky této práce, které předkládá v teoretické části. Neslyšící mají určité stereotypní chování, na které musí vzdělavatelé brát zřetel při přípravě materiálů pro sluchově postižené.

Naopak KP1 žádné větší problémy s klienty nezaznamenala, pouze menší nedorozumění z důvodu, že neovládá český znakový jazyk. Tato konverzační partnerka vyřešila problém tak, že se zapsala na kurz znakového jazyka, který jí pomohl zlepšit její komunikační dovednosti. Na kurzy znakového jazyka kromě KP1 chodí i KP3, KP4 a KP6 je přímo tlumočnicí znakového jazyka, takže se také dále vzdělává, což je určitě přínosem nejen pro jejich současnou pracovní pozici, ale i pro případnou další, jelikož se jedná o zvyšování kvalifikace v oboru.

Obvykle i samotní sluchově postižení oceňují, pokud je pracovník schopen s nimi komunikovat v pro ně přirozeném jazyce a řešit situace, které nastanou okamžitě bez nutnosti přivolat tlumočnicka či jinou osobu, která pomůže s komunikací.

5.5 Zdroje pro materiály a jejich efektivnost

Tato část práce obsahuje užitečné informace, které ukazují, kde konverzační partneři hledají materiály, které potom dále využívají pro práci s účastníky vzdělávání. Ukázalo se, že pracovníci center pro sluchově postižené využívají hlavně internet. Ten zmínil každý konverzační partner jako první zdroj inspirace, hotových materiálů nebo praktických návodů na činnosti. Tuto skutečnost ilustruje např. výpověď KP1: *„Myslím, že velké množství materiálů najde člověk na internetu, to je asi ten hlavní zdroj.“*

Internet je bezesporu dobrým pomocníkem při hledání inspirace. Při používání již hotových materiálů by měli pracovníci myslet na zachování autorského zákona a na správnost informací, které používají. Je vhodné materiály zkontrolovat, zda jsou aktuální a upravit je tak, aby byly vhodné pro konkrétní skupinu účastníků. Tento postup využívá i KP3: *„Bud' se inspiroji konkrétními materiály, k nim dodělávám nějaké svoje nebo se inspiroji jenom v tématu, které potom sama dotvořím na základě toho, co potřebují naši klienti. Ne všechny materiály se dají provádět s klienty se sluchovým postižením.“* Tento postup je jistě účinný, ale také náročný na přípravu lektora.

Jako další zdroje uváděli konverzační partneři také odbornou literaturu a vlastní zkušenosti buď s daným tématem anebo s praktikami, které využívají. Mezi další zajímavé zdroje také patří například veletrh INSPO, který uvedla KP4: *„Také každoročně navštěvuji konferenci INSPO v Praze, kde se věnují především informačním technologiím a projektům vhodným pro sluchově postižené.“*

Konverzační partnerka, která pracuje v poradně pro sluchově postižené, řekla, že jejím zdrojem jsou kurzy dalšího vzdělávání, ale také zákony, odborné články v časopise zaměřeném na sociální práci a také z internetových portálů MPSV či dalších institucí. KP2: *„Jednak z kurzů další vzdělávání, které absolvuji, z internetových stránek, ze zákonů a také z odborné literatury zaměřené jak na neslyšící tak na vzdělávání a předávání informací.“*

Jedním z netypických zdrojů je ten, který uvedla KP3. Jedná se o festival fanoušků sci-fi a fantasy: *„Také čerpám třeba z jednoho festivalu, kam jezdím- je to festival sci-fi*

a fantasy fanoušků.“ KP3 dále popsala, že se inspirovala spíše v tématech různých přednášek, které zde sama navštívila a poté je upravila pro práci s klienty se sluchovým postižením.

Všichni konverzační partneři uvedli, že jim materiály, které využívají, připadají dostatečně efektivní, ale z rozhovoru s některými KP vyplynulo, že je pro ně důležité i na materiálech sami aktivně něco tvořit, tedy je různě upravovat pro potřeby specifických klientů nebo je aktualizovat, přepracovávat a případně tvořit další. Konverzační partnerka č. 1 odpověděla na otázku, zda je možné vymýšlet neustále nová témata takto: *„Myslím si, že ano. Člověk nemůže každý den chrlit ze sebe stovky nových nápadů, jsme přeci jen lidé a naše možnosti jsou omezené, proto nám dost pomáhá právě internet, ale i z něj si člověk věci upravuje, je hodně i inspirací.“*

To, že pracovníci považují své materiály jako dostatečně efektivní je dobrá zpráva, která ukazuje, že metody vzdělávání volí dobře. Příprava materiálů pro klienty, tak aby jim rozuměly je aktivita náročná na přípravu a také materiály, které musí být vhodně vypracované, aby jim sluchově postižení účastníci kurzu rozuměli. K náročnější časové přípravě se vyjádřila i KP6, která potvrdila, že hledání materiálů a inspirace na výuku je složité: *„Někdy mi trvá delší čas, než najdu něco užitečného a relevantního.“*

Autorka výzkumu zjistila, že všichni konverzační partneři, se kterými byly vedeny rozhovory, jsou mladí lidé do věku 35 let. Jejich pracovní zkušenosti nejsou tedy příliš velké, někteří z nich pracují s cílovou skupinou pouze pár měsíců. Přesto ale vykázali velkou zkušenost se zvládnutím problémových situací při výuce, při hledání vhodných materiálů a autorka práce také oceňuje jejich zájem o další vzdělávání. Pokud jsou pracovníci vhodně motivováni k práci ze strany vedení, je efektivita jejich práce vidět hlavně při samotné práci s klienty, kteří určitě ocení, že ačkoliv se jedná o mladého pracovníka, je dostatečně kvalifikovaný a zkušený.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci se autorka zabývá vzděláváním dospělých osob se sluchovým postižením. Osoby se sluchovým postižením mají ztížené podmínky pro dosažení vzdělání, ovšem situace v českém školství se zlepšuje, k čemuž přispívají i speciální centra pro podporu postižených studentů na školách a také rozvíjející se metody vzdělávání dospělých jako je distanční vzdělávání nebo e-learning, který může být efektivní i pro sluchově postižené. Také se rozvíjí volnočasové aktivity pro sluchově postižené v neziskových organizacích, kde se mohou dále vzdělávat případně najít pomoc v obtížných situacích, se kterými si nedokáží poradit sami.

Cílem práce je charakterizovat systém péče o sluchově postižené, nastínit problémy, které vzdělávání sluchově postižených dospělých provázejí a zjistit, jak se s nimi vyrovnávají pracovníci center pro sluchově postižené. V práci byly zjišťovány andragogické metody, které pracovníci využívají a jejich zhodnocení těch, které jim připadají efektivní pro výuku osob se sluchovým postižením. V teoretické části bylo zjištěno, že osoby se sluchovým postižením studují stejným způsobem jako zdravá populace, někteří využívají buď speciální školy, které mají stejné osnovy jako školy běžné, nebo využívají pomoc tlumočnicků znakového jazyka a případně kompenzačních pomůcek jako jsou sluchadla nebo kochleární implantát.

Pracovníci center pro sluchově postižené, kteří jsou vzdělavateli v různých oblastech, využívají širokou škálu metod, tak jak autorka práce předpokládala v teoretické části, která v tomto případě koresponduje s částí praktickou. Pracovníci center shledávají metody, které využívají jako efektivní, někteří z nich také pokračují ve vzdělávání v dané oblasti, aby zvýšili svou kvalifikaci, a snaží se tak své vyučovací metody zlepšovat.

Z práce lze vyvodit ale i návody na zlepšení. V teoretické části se ukázalo, že by bylo užitečné zlepšit péči o sluchově postižené, hlavně ve volbě komunikační a vzdělávací metody. Bylo by vhodné, aby učitelé poskytovali více příležitostí zvolit si komunikační metodu a způsob vzdělávání tak, aby vyhovoval daným studentům – např. větší důraz na využívání bilingvální komunikace, která by byla preferovanější než orální komunikace. Velkým tématem je také přítomnost asistentů pedagoga, kteří

mohou studentům tlumočit do znakového jazyka, pomáhat jim lépe rozumět výuce a usnadňovat jim začlenění do slyšící třídy.

Autorka práce také vidí možnost ke zlepšení v samotném vzdělávání školitelů dospělých, aby byli schopni efektivněji vyučovat osoby se specifickými potřebami. Někteří konverzační partneři sami zmínili, že další vzdělávání pro sociální pracovníky neposkytuje dostatečný záběr a je zaměřeno spíše obecně. Pokud by byla v tomto odvětví i nabídka kurzů zaměřených na dané téma, dle názoru autorky této práce by se jednalo o přínosné zlepšení současné situace. Přínosem pro vzdělávání osob se sluchovým postižením je rozvoj mimoškolního vzdělávání a také rozvoj nových a pokrokových metod jako je distanční vzdělávání či e- learning.

Zajímavým tématem, které je v této práci zmíněno jen okrajově, je ovšem téma současných trendů ve vzdělávání dospělých a jejich využití pro sluchově postižené osoby- jak s pomocí tlumočnicka tak bez něj. Tomuto tématu by se autorka ráda věnovala v případě, že bude pracovat na další možné práci. Práce s takovým zaměřením by přispěla k popsání současné situace a případně k zjištění, jak lze využít tyto metody pro vzdělávání sluchově postižených.

Tato bakalářská práce může být přínosem pro pracovníky center pro sluchově postižené, kteří zde mohou získat teoretické zkušenosti jiných pracovníků nad volbou vhodných vzdělávacích metod, pro poradenská centra nebo pro studenty, kteří se o dané téma zajímají. Práce by mohla mít přínos na zlepšení vzdělávacích metod, které pracovníci využívají a tak by došlo ke zlepšení efektivity práce s klienty v centrech pro sluchově postižené na základě zvolených metod.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BERTL, I. *Kapitoly o vzdělávání dospělých*, Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2014, ISBN: 978-80-7414-723-4.

ČECH, F. H. in POUL, J. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1996, ISBN: 80- 210- 1479- 2.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Praha: Karolinum 2002, ISBN: 80-246-0139-7

DVOŘÁKOVÁ, M. *Technologie vzdělávání dospělých II: studijní text pro kombinované studium*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3581-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vydání 1. - Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HORÁKOVÁ, R. *Sluchově postižení: Úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0.

HRUBÝ, J. *Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je?* Praha: Univerzita Karlova- Pdf., ročník 19., 2009, ISSN 1211-2710.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přepracované a rozšířené vydání, Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-20-8.

LEJSKA, Mojmir. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.

- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, 1. vydání, Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1362-4
- MUŽÍK, Jaroslav. *Andragogická didaktika*. Vydání 1. Praha: Codex Bohemia, 1998, ISBN 80-85963-52-3.
- PALÁN, Z. A LANGER T., *Základy andragogiky*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008, ISBN 978-80-86723-58-7.
- PALÁN, Zdeněk. *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Vydání 1. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7.
- PEŇÁŽ in ZIKL, Pavel. *Nové trendy v oblasti sekundárního a terciárního vzdělávání sluchově postižených: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí konané dne 23. 4. 2004*. 1. Vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, ISBN 80-7041-462-6.
- PLAMÍNEK, J. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory účastníky a zadavatele*. 1. vydání, Praha: Grada Publishing, 2010, ISBN 978-80-247-3235-0
- POUL, J. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1996, ISBN: 80- 210- 1479- 2
- PRŮCHA, J. a VETEŠKA J., *Andragogický slovník*. 2., aktualizované a rozšířené vydání, Praha: Grada, 2014, ISBN 978-80-247-4748-4.
- SOURALOVÁ, Eva. *Surdopedie: studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1007-9.
- STRNADOVÁ, V. *Jaké je to neslyšet: doplňková četba pro studenty speciální pedagogiky*. Česká unie neslyšících: 1995. ISBN neuvedeno
- VETEŠKA, J. a VACÍNOVÁ, T. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, ISBN 978-80-7452-012-9.

Seznam citovaných zákonů a vyhlášek

vyhláška 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb.)

zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Seznam použitých internetových zdrojů

Autor neuveden, *Memorandum o celoživotním učení- pracovní materiál Evropské komise* [online], 11. 2001. [citováno 2016-02-17] Dostupné z:

<http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2001/ZP01PIIa.pdf>

Horník, P. *Screeningové vyšetření sluchu u novorozenců* [online], datum neuvedeno, [citováno 2016-02-17], dostupné z: <http://www.detska-orl.cz/screening.html>

Szczerba, R. J. *4 Game-Changing Technologies For The Deaf And Hard Of Hearing* [online]. 21. 4. 2015 [citováno 2016-02-17] dostupné z:

<http://www.forbes.com/sites/robertszczerba/2015/04/21/4-game-changing-technologies-for-the-deaf-and-hard-of-hearing/#42f90f52387a>

Výběrové šetření ČSÚ z roku 2008 [online]. 2008 [citováno 2016-02-03] dostupné z: http://www.nrzp.cz/dokumenty/Vybrane_statisticke_udaje_OZP_2007.pdf

ZOUZALÍK, M. *Kochleární implantát- naděje nebo prokletí?* [online] 01/03/2007 [citováno 2016-02-03] dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/441-kochlearni-implantat-nadeje-nebo-prokleti>

SEZNAM ZKRATEK

- BOZP - Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
- FF UK - Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
- JAMU - Janáčkova akademie múzických umění
- KP - Konverzační partner
- MUNI - Masarykova univerzita
- PdF- Pedagogická fakulta
- PSS- Pracovník v sociálních službách
- SP- Sociální pracovník
- UP - Univerzita Palackého

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník.....	I
----------------------------------	----------

Příloha A - Dotazník

Rozhovor k bakalářské práci

Dobrý den, pracuji na bakalářské práci s tématem vzdělávání dospělých sluchově postižených. Zajímají mě problémy, které doprovázejí vyučování takových osob. Ráda bych Vám položila několik otázek, upozorňuji Vás, že nikde nebude zveřejněno vaše jméno, jedná se o naprosto anonymní rozhovor. Pokud souhlasíte, rozhovor bych nahrála na diktafon.....

Kolik je Vám let? Jaké je vaše dosažené vzdělání v oboru?

Jak dlouho pracujete s lidmi se sluchovým postižením?

Můžete specifikovat, jakou práci přesně vykonáváte?

Jaké metody nejčastěji využíváte pro práci se sluchově postiženými klienty?

Shledáváte tyto metody efektivními?

Změnil/a jste styl výuky nebo vzdělávání z důvodu, že Vám klient neporozuměl nebo nedošlo k očekávanému efektu?

Měla tato změna očekávaný výsledek?

Měl/a jste v minulosti problémy s výukou sluchově postižených?

Můžete prosím popsat jaké?

Jak jste dané problémy řešila?

Vzděláváte se nějak dále ve vzdělávání dospělých nebo přímo sluchově postižených?

Odkud čerpáte inspiraci na přípravu materiálů pro výuku případně předávání informací?

Jsou tyto materiály efektivní pro vaši výuku?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michaela Halamová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Vzdělávání sluchově postižených dospělých v České republice

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 48

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: Mgr. Jana Zachová